

Bodleian Libraries

UNIVERSITY OF OXFORD

This book is part of the collection held by the Bodleian Libraries and scanned by Google, Inc. for the Google Books Library Project.

For more information see:

<http://www.bodleian.ox.ac.uk/dbooks>

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 2.0 UK: England & Wales (CC BY-NC-SA 2.0) licence.

X

DE
MENELAI ITINERE AEGYPTIO

ODYSSEAE CARMINIS IV EPISODIO
QVAESTIONES CRITICAE

DISSERTATIO PHILOLOGICA

QVAM

AD SVMMOS IN PHILOSOPHIA HONORES
AVCTORITATE AMPLISSIMI PHILOSOPHORVM ORDINIS
IN VNIVERSITATE FRIDERICIA GVILELMIA RHENANA

RITE CAPESSENDOS

SCRIPSIT

ET VNA CVM SENTENTIS CONTROVERSIIS

PVBLCIE DEFENDET

DIE VI. MENSIS AVGVSTI A. MDCCCLXXIV

HORA XII

FRIDERICVS DE DVHN

LYBECENSIS.

ADVERSARIORVM PARTES SVSCEPERVNT

THEODORVS BIRT S. PH. S. O.

GVSTAVVS HEYLBVT S. PH. S. S.

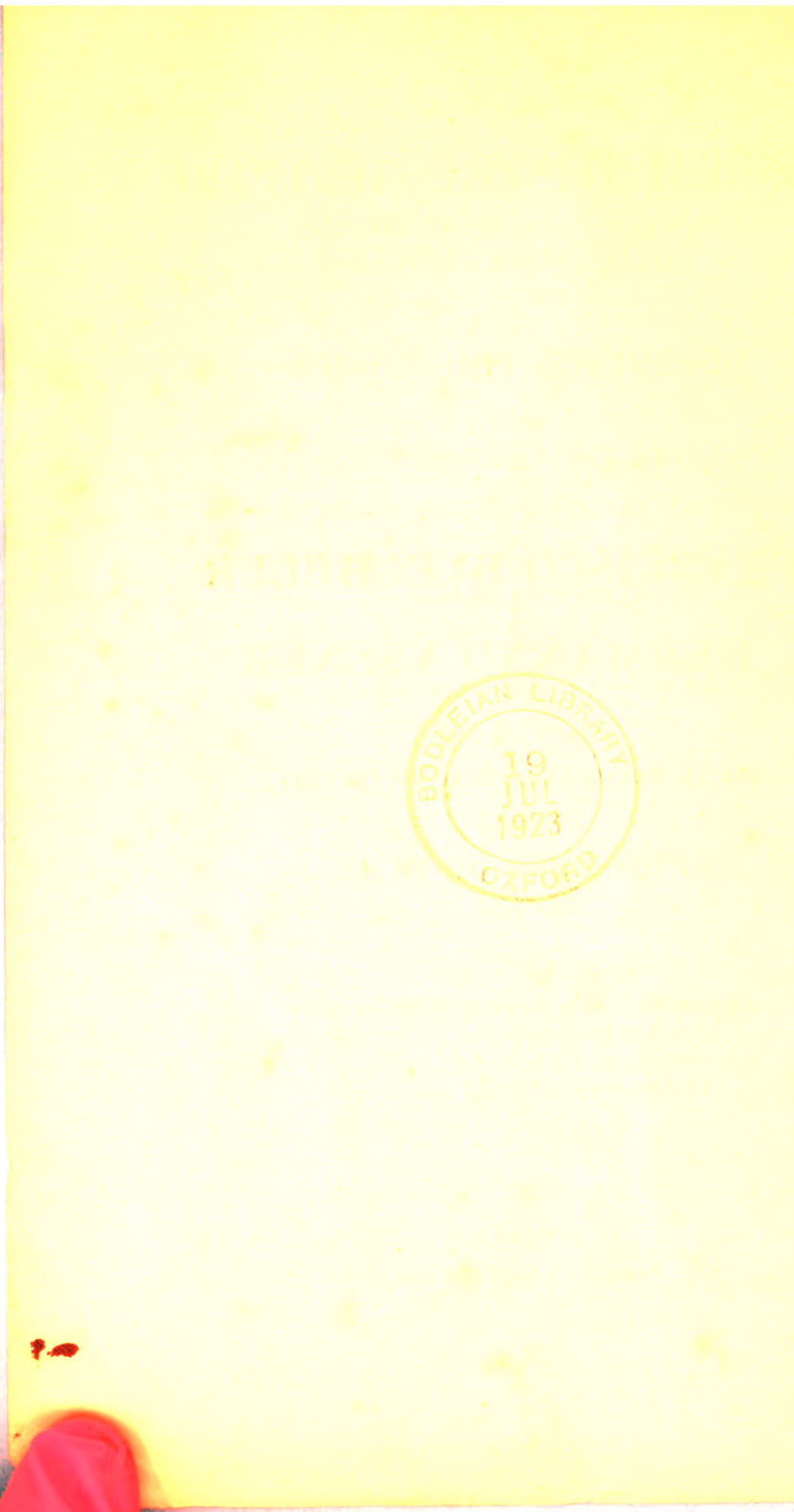
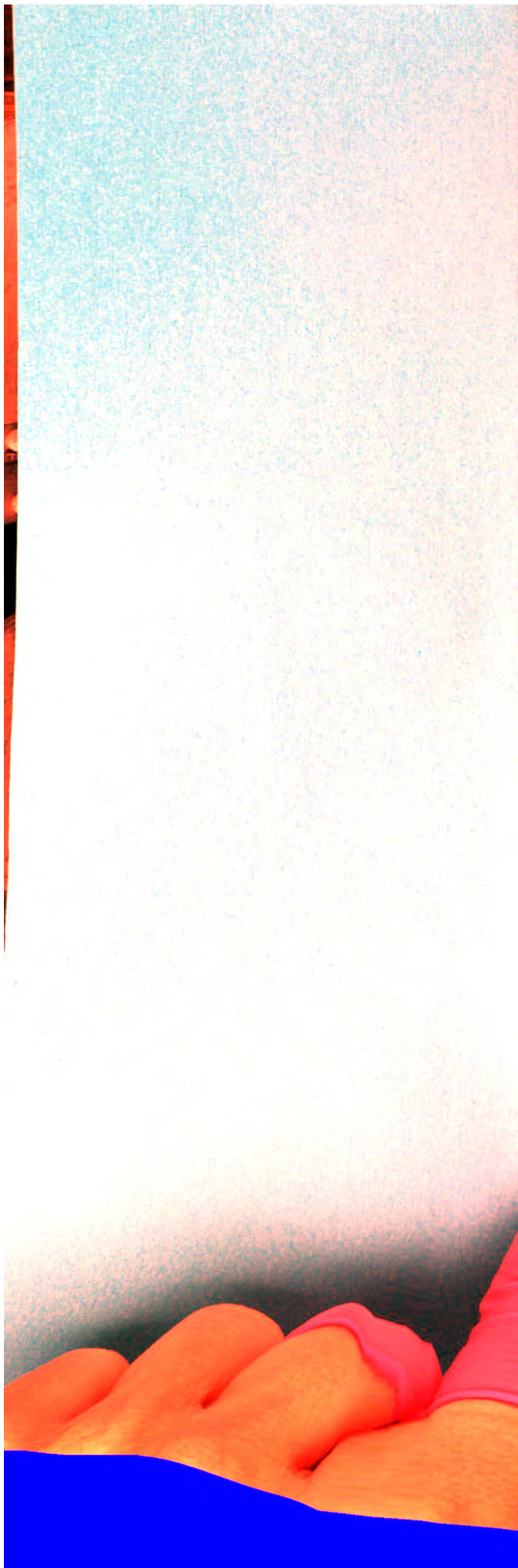
FRIDERICVS LEO PHIL. DR.

BONNAE

FORMIS CAROLI GEORGI.

Gladstone d. 7 (2)

BODLEIAN LIBRARY
19
JUL
1923
OXFORD

FRANCISCO BVECHELER

HERMANNO VSENER

s.

Homericarum quaestionum molem iam nimis ingravescentem augere ego quidem nolui cum primum quaecunque apud Graecos de Helena ferebantur fabulas accuratius pertractarem, quam commentationem huius universitatis philosophorum ordo anno superiore praemio Welckeriano ornavit. Sed cum viderem, eas Odysseae partes quas Kirchoffius nondum inlustravit, tantis tenebris offusas iacere, ut quo magis eo duce me carere dolerem, eo minor fieret qua Homericis fabulis uterer fiducia: omni studio id quidem curavi ut ea carmina unde varias de Helena fabulas Homericas constituere licebat composita et inter se comparata quo modo consuta essent perspicerem. Quam operam cum non frustra me sumpsisse alii iudicaverint, nonnulla nunc veteris formae indicia quae in episodio Telemachiae quam vocant inserto mihi videor detexisse promam, quibus alii spero fore ut utantur qui carminum Homericorum principia investigabunt.

I.

Omnis de carminum Homericorum pristina forma quaestio in tempore quo singulae partes compositae et conglutinatae sint recte perspicendo posita est. vix autem recte illud perspicietur, nisi versus hinc illinc repetitos spectaveris, qui ab ipso poeta principe profecti, qui imitatione orti sint. Itaque nobis, qui de Menelai itinere Aegyptio quaerere instituimus, in primis ei versus tractandi sunt quibus filius Lacedaemone redux matri narrat quae de patre a Menelao acceperit ρ 108—146. excipiuntur autem illi versibus quin-

decim (151—165), quibus Theoclymenus Penelopae vaticinatur, illa respondet. Et Theoclymeni quidem personae, cuius singulari huius loci naturam atque originem reputaverim, non nihil tribuet qui de hac carminis *o* parte eiusque auctoritate recto iudicio uti velit: prius igitur quam praecedentem adeamus, hos versus intueamur, comparatis eis quibus Telemachi Pylo decessus narratur *o* 220 sqq.: ibi Theoclymenum habemus fugitivum Telemachoque supplicentem ut eius curam Ithacam abductus morti eripiatur. Quid sibi vult mirum iste homo, cuius fata tam prolixè narrantur, ut metuas de Telemachi adventu a filio certior factus Nestor interveniat et hospitem retineat omnisque qua navem ille paravit iussit festinatio inutilis fiat? Num ab eodem poeta quod Telemachum Pyliorum de litore navem solventem primo cecinit, etiam molestum istum vatem inductum esse credamus? Minime vero. vel ipse versuum contextus posteriore manu arguere videtur, quae huic loco inseruerit narrationem aliunde acceptam ¹⁾. audias modo (*o* 220 sqq.):

ὡς ἔφαθ', οἱ δ' ἄρα τοῦ μάλα μὲν κλύον ἢδ' ἐπίθοντο,

αἴψα δ' ἄρ' εἰσβαῖνον καὶ ἐπὶ κληῖσι καθίζον.

ἦτοι ὁ μὲν τὰ πονεῖτο καὶ εὔχετο, θῦε δ' Ἀθήνη

ἦτι παρὰ προμνή· σχεδόνδ' ἐοῖοί ἦλθεν ἀνήρ eqs.

nil obstat quo minus poeta continuo scripserit:

1) Simile iudicium protulerunt A. Heerklotz in libello de Odyssea Trevisis 1854 edito p. 72, Albertus Rhode in dissertatione de Odysseae carminibus XIII—XVI scripta quae Brandenburgi 1857 prodiiit p. 30 coll. p. 50, Ludovicus Adam in utraque quam de Telemachia scripsit commentatione (de antiquissimis Telemachiae carminibus. Wiesbaden 1871 p. 11; die ursprüngliche gestalt der Telemachie und ihre einfügung in die Odyssee. Wiesbaden 1874 p. 2), Theodorus Bergk (G.L.G. I p. 704. 707), Eduardus Kammer (de einheit der Odyssee. Leipzig 1874 p. 563—577), alii. sed cum rationem cur ista de Theoclymeno narratio interpolata sit non satis explicaverint, non satis faciunt (cf. Kirchhoff, die Comp. d. Odyssee p. 201): recentioris temporis odorem illis de Theoclymeno versibus inesse, luculentissima demonstratione docuit Hennings de Telemachia p. 200 sq. coll. p. 204: sed ne ille quidem narrationis causam explanavit.

Θίε δ' Ἀθήνη

μη̄ παρὰ προμνήῃ· τοὶ δὲ προμνήσαι ἔλυσαν (286)

Cur vero ista tam insipienter inserta sit de Theoclymeno a Telemacho recepto narratio, postea docemur: postquam Ithacae Telemachus navi egressus est, dextram avem Theoclymenus ei interpretatur in hunc modum (o 531 sqq.):

Τηλέμαχ', οὔτοι ἄνευ θεοῦ ἔπατο δεξιὸς ὄρνις·
ἔγνω γάρ μιν ἑσάντα ἰδὼν οἰωνὸν ἔόντα.
ἡμετέρου δ' οὐκ ἔσσι γένος βασιλεύτερον ἄλλο
ἐν δήμῳ Ἰθάκης, ἀλλ' ἡμεῖς καρτεροὶ αἰεὶ.

idem Penelopæe quid sibi voluerit istud augurium clarius aperit o 151 sqq., nuntians Ulixem Ithacae iam morari prociisque mala moliri:

τοῖον ἐγὼν οἰωνὸν ἐυσσέλιμον ἐπὶ νηὸς
ἦμενος ἐφρασάμην καὶ Τηλεμάχῳ ἐγεγώνευν¹⁾.

matri tum demum audet vaticinium suum plenum et perspicuum referre, postquam filius quae in itinere de patre audiverat narravit: sin prius vates locutus esset, filius non habuisset quod narraret de patre apud Calypso morante, vel ipsum filii iter Laconicum frustra factum esse videretur. optume autem mater parum credula vati respondet, optatius vatici-

1) Hos versus cum eis quos praeemisi o 531 sqq. parum convenire optume veteres videbant: cf. Aristonic. π. σημ. Ὀδ. ed. Carnuth p. 140 coll. Lehrs. Ar. p. 100, qui tamen cum eos condemnarent difficultatem parum caute solvebant; quamquam qui cum eis faciunt non desunt: videas e. c. quae Ricardus Volkmann in commentationum epicarum (Lips. 1854) p. 94 sq. de Theoclymeno exposuit. ex illa versuum discrepantia colligas, non eundem fuisse poetam qui Telemachiam cum Odyssea iunxerit atque illum qui de Theoclymeno narrationem composuerit. mihi quidem, ut dicam quod sentio, Theoclymenus matri vaticinans perinde ac Telemachus ad matrem redux multo sinceriore veteris poeseos fonte ortus videtur, quam vates Telemacho auspiciam enarrans, et Telemachus apud Eumaeum advena: eisdem enim verbis mater Theoclymeno respondet o 163—165 ac filius o 536—538, eisdem mater filium amplectitur o 41 sq. atque Eumaeus π 23 sq.: horum autem versuum qui imitatione orti, qui vetustiores et genuini sint, non dubito quin alii idem ipsi sentiant quod mihi persuasum est.

nium esse rata quam verius, nam spes ei exutae sunt aud
 filii narratione. Neque solum vaticinii, etiam ipsius Theocly
 meni nulla postea mentio fit, nisi quod semel monito sa
 inutili procos lacessit forasque ab eis eicitur (v 350—37
 Quid igitur? num credamus, iterum quaeso, poetam quisq
 fuit vatem tam importunum, qui cum Telemachi Pylo d
 cessus narratur omnia interturbat, qui Telemacho et ma
 vaticinia dicit vera quidem, sed ut nunc res est prorsus inutili
 ipsum invenisse quo narrationem suam tardaret? Hu
 poetae homo ille molestus est, perutilis vero ei, qui Telem
 chia nondum cognita res Ithacae gestas narraturus erat. na
 eadem vice Theoclymenus iste tum fungebatur qua tota nunc
 Telemachia. Ex longa enim Ulixis ab Ithaca absent
 poeta tam procorum insolentiam repetiit quam angorem ux
 ris: vaticiniis igitur hanc sedari oportuit, ne ad summam de
 sperationem redacta procis urgentibus tandem cederet, cum
 maritum paullo post reducem visura esset: quod si qu
 Theoclymeni adventum cum Telemachi itinere Laconico ac
 curatius comparaverit, neque ullo modo intelletet utrumqu
 simul posse stare neque vero ab eodem poeta potuisse fingi
 duae sunt eodem consilio fictae narrationes, vetustior
 altera altera recentior. recentiore qui cum Ulixis reditu con
 iunxit poeta, vetustiore non neglexit, sed eodem quo cyclico
 poetae studio illo omnia quae de eisdem viris narrata invenie
 bant consarcinandi abreptus suo carmini ita eam conatus es
 adsuere, ut omnem discrepantiam tolleret. quam rem non ita
 ei successisse non mireris, si ipsam quam nunc adgressur
 sumus Telemachi ad matrem de itinere suo narrationem vi

1) Vetustiore dico, non tamquam affirmaverim superiore
 quam Telemachiam tempore istam de Theoclymeno narrationem or
 tam esse (de qua cf. quae Hennings l. c. demonstravit), at prius quam
 Telemachia, a cuius argumento prorsus aliena est, cum Odyssea in
 hanc quam nunc legimus formam cogere: id quod ante Ol. 20
 non factum esse Kirchoffius persuasit (de compos. Odysseae p. 105
 coll. p. 94 95 eisque quae de Nostorum tempore C. O. Mueller con
 fecit (Z. f. d. A. W. 1835 p. 1168) cf. Welcker de cyclo epico II.
 p. 293, 12.)

deris quam omni proprietate, colore omni careat ¹⁾. Vidimus autem, poetam istum — si poetae nomine qui ornetur dignus est — cum de Theoclymeno narrationem servaret et uni illi quod Odyssea et Telemachia colligandis efficere studuit corpori aptare laboraret, tam religiose quaecunque ei se obtulerunt recepisse, ut ambabus amplectendum sit quodquod de Telemachia qualem ipse traditam acceperit inde capiatur testimonium. Fuisse enim aliam Telemachiae formam, constrictiorem eam et brevioram, eius poetae oculis subiectam qui hanc Telemachi ad matrem narrationem composuit, felicissime iam Henningsius p. 192 sq. demonstravit usus verbis *ταῦτα τελευτήσας νεόμην* eqs. (ο 148. 149 = δ 585. 586); neque hos versus (ο 118 sqq.)

*ἐνθ' ἴδον Ἀργεῖην Ἑλένην, ἧς εἵνεκα πολλὰ
Ἀργεῖοι Τρωῆς τε θεῶν ἰότητι μύθησαν.
εἶρετο δ' αὐτίκ' ἔπειτα βοῆν ἀγαθὸς Μενέλαος,
ἔτιεν χορήζων ἰχόμην Λακεδαιμόνα διὰν* eqs.

in eam quam nos legimus narrationem bene quadrare ipse Henningsius aliique viderunt: nec fugerit accuratius intuentem, fieri non posse ut ab eodem poeta profecta sint tam Pisistrati verba δ 156 sqq. quam Menelai interrogatio δ 312 sqq. audiverat enim Menelaus a Pisistrato, qua de causa Telemachus venisset. iure igitur mireris alteram Menelai quaestionem, et eam prolatam in diem insequentem, iure mireris Telemachum tanta patris cura distentum tacere nec statim, ubi de Ulixo sermo fit, Menelaum quaestionibus adire: „neque potest non taedium afferre orationis inopia qua Telemachus in magna certe eius libri parte laborat“, quod qui in commentatione de *γαμοποιία* Menelai (Gissae 1846) scripta (p. 2) dixit Rumpfius idem p. 4 serae Telemachi interrogationis excusationem quaerit futtilissimam: quod enim insequenti die Telemachus quaestionem suam profert, illud si quid aliud interpolato-

1) Sartor ille quisquis fuit quam male munere suo functus sit, Henningsius cum de Telemachia ageret ab Odysseae carminibus olim aliena, postea demum eis addita, p. 219—224 optime ostendit cf. quam de Odysseae carmine XVII Albertus Rhode Dresdae 1848 edidit commentationem p. 19 sq.

rem prodit, cuius frequens mos est noctem intercalare qua seiungat duas quas eiusdem rei assumpsit narrationes. Tu quod expectaveris Telemachum, postquam Helenam vidit filiusque Ulixis ab ipsa et marito agnitus est, statim a Menelao interrogatum unde venisset quid vellet, proferre quae sibi cordi essent, ilico ab illo edoceri, talia legit sine dubio qui versus ρ 118 sqq. composuit. quos nos habemus versus 316—331 idem num legerit nescio ¹⁾, certe habuit quos exscripsit insequentibus 333—350.

Contuli quidquid de Telemachia qualis fuerit cum Odysseae carminibus insereretur, e narratione filii ad matrem efficitur, quo maiorem vim verbis ρ 142 sqq. tribuerem: sunt autem haec:

(γέρον ἄλιος νημερτής — Protei nomen prorsus abesse cave ne neglegas —)

φῆ μιν ὄγ' ἐν νήσῳ ἰδέειν κρῖατέρ' ἄλγε' ἔχοντα.
νύμφης ἐν μεγάροισι Καλυψοῦς, ἧ μιν ἀνάγκη
ἴσχει· ὁ δ' οὐ δύναται ἦν πατρίδα γαῖαν ἰκέσθαι.
οὐ γάρ οἱ πάρα νῆες ἐπήρητοι καὶ ἐταῖροι,
οἳ κέν μιν πέμπουσιν ἐπ' εὐρέα νῶτα θαλάσσης.

quos versus repetitos esse e seiscitatione Protei quam Telemachiae nos habemus insertam, si obiter utraque verba intuearis confirmare nullus dubitabis: non enim differunt nisi quod Proteus Menelao dicit Ulixem se vidisse

δ 556 ἐν νήσῳ θαλερὸν κατὰ δάκρυ χέοντα.

cum alioqui aliorum vestigia tam fideliter presserit poeta qui fit ut in enarrandis ipsis Ulixis fatibus non Protei verbis utatur, quibus uti facillime potuit? cur enim non scripsit:

φῆ μιν ὄγ' ἐν νήσῳ ἰδέειν κατὰ δάκρυ χέοντα?

Ridiculus sane viderer qui talibus minutiis vim aliquam tribuerem, nisi accederet quo excusatum me iri spero aliud: nimirum inter eos versus qui post Telemachiam Odysseae inculcatam νόστω Ulixis praefixi sunt in carminis quinti exordio ²⁾ habes eosdem versus (ε 13—17), quorum primus hic est:

1) Quorum videas quae Rumpf de γαμοποιᾷ p. 5 contulit similia.

2) Videas quae de eis statuit Kirchhoff (die Homerische

ἀλλ' ὁ μὲν ἐν νήσῳ κείτῃ κρατέῳ ἄλγεα πάσχω
 qui versus eodem fere modo finitur atque ρ 142, nisi quod nominativo casu *πάσχω* legitur, quod illi qui obliquo sermone utebatur, casu accusativo *ἔχοντα* dicendum fuit. iam spero dubium non fore quam non recte Henningsius p. 153 ε 13—17 versus e δ 556—560 desumptos esse contenderit. immo qui sine ira et studio tres illos locos comparaverit non potest quin primitivum esse concedat versum quem legimus ε 13:

ἀλλ' ὁ μὲν ἐν νήσῳ κείτῃ κρατέῳ ἄλγεα πάσχω,
 eumque iteratum obliquo sermone ρ 142:

φῆ μιν ὅγ' ἐν νήσῳ ἰδέειν κρατέῳ ἄλγε' ἔχοντα.

liberius autem primum versum temptavit is qui ipsi Proteo loquenti eum tribuebat: scripsit Odysseae potius versu * 409 (coll. 570) quam Iliadis Z 496 ¹⁾ expresso

τὸν δ' ἴδον ἐν νήσῳ θαλερὸν κατὰ δάκρυ χέοντα.

Quodsi recte de tribus his versibus disputavimus — id quod haud scio qua ratione negaveris — etiam Menelai iter Aegyptium patet quo tempore Odysseae insertum sit: caruit enim Telemachia toto hoc episodio, cum primum eis carminibus quibus Ulixis reditus narratus est adiungebatur, quo factum est ut ille qui duas eas Odysseae partes coniunxit Telemachique ad matrem de itinere suo narrationem composuit, versus eos quibus Telemachus a Menelao de patre nuntium accipit, non inde sumeret ubi hodie leguntur maiori de Proteo carmini inserti, sed ex alia quadam multo breviori Menelai ad Telemachum narratione, unde etiam ille exscripsit

Odyssee Berol. 1859 p. IX et 175—181), demonstraverunt Hennings de Telemachia p. 152 sqq. 157, Kayser de div. carm. Hom. orig. p. 11, Schmitt de secundo in Odyssea ε 1—42 deorum concilio interpolato Frib. 1852 p. 12—15, alii quos composuerunt Koechly in actis philologorum Augustam Vindelicorum congressorum (Lips. 1863) p. 42**, Hartel in Austriae gymnasiorum diario anni 1864 p. 493, 24. atque in eandem sententiam abiit qui nuper commentationem edidit bonae frugis plenam Christianus Heimreich Flensburgensis (die Telemachie und der jüngere Nostos. Flensb. 1871 p. 11).

1) Id quod contendit L. Adam de antiquiss. Telemachiae carminibus (Wiesbaden 1871) p. 6.

qui carminis ε exordium consarcinavit. addas quod, si e nostro carmine centonarius ille poeta desumpsisset quibus de patre Telemachus matri refert versus, sine dubio qui verbis Menelai referendis ceteroquin non ita pepercit addidisset quaedam de sene marino veraci, de ipso Menelai itinere de Aegypto, alia quae opus erant ad fidem narrationis matri comprobendam.

Id igitur quod hodie legimus de Proteo carmen non habuit qui Telemachiam cum Odyssea post Ol. 20 conserebat.

II.

Ipsum vero de Proteo carmen qui composuit Odyssea nullam rationem habuit. frustula enim sunt rerum a Menelao gestarum miserrime consuta et mutilata ad eorum quae in Odyssea narrantur similitudinem, addiditque haec Telemachiae cum Odyssea in unum corpus iam coactae homo quidam ipsos versus δ 349 350 et 585 586 (quos vetustos esse conglutinatoris imitatione ρ 140 141 et 148 149 docemur) ampliore narratione aliunde hausta explicaturus, idem fortasse, cui carminis ε exordium debetur. quod si de Proteo carmen compositum esset ut Menelaus edoceretur quod Telemacho sciscitanti de patre narraret, totius carminis quasi cardinem fecisset poeta ea quae de Ulixee Proteus refert δ 498. 550—560 exilia ista et minime totius carminis consilio convenientia. Cuius discordiae causas qui quaesierit, facile sibi persuadebit, interpolata esse, quo melius cum Odyssea congruerent quae coniungi non patiebantur, Protei de Ulixee verba, id quod miror quasi neminem adhuc vidisse ¹⁾.

Versum 498

εἷς δ' ἔτι πον ζῶδες καιρούκεται εὐρέι πόντῳ

1) Dudum postquam haec intellexi ab amico commonefactus in dissertationem priorem incidi quam de antiquissimis Telemachiae carminibus Mattiaci 1871 edidit Ludovicus Adam: idem ille contendit, sed rationibus nisus neque eisdem neque omnibus mihi probatis.

Zenodotus expunxisse videtur (cf. schol. Od. p. 217, 26 Df. ¹⁾) scholiasta quidem Harleianus Zenodoto obicit: ἀναγκαῖον δὲ καὶ αὐτὸν εἶναι διὰ τὸ λέγειν ὕστερον Μενέλαον 'Σὺ δὲ τρίτον ἄνδρ' ὀνόμαζε', sed Zenodotus versum aut non invenit in exemplaribus suis aut expunxit quia perperam inlatus ei videbatur. accuratius igitur versum inspiciamus. Proteus Menelao Graecorum fata requirenti num omnes inlaesis navibus in suam quisque patriam reduces facti sint

ἢ ἐτις ἄλλετ' ὀλέθρῳ ἀδευκείῃ ἦς ἐπὶ νηὸς,
ἢ ἐ φίλων ἐν χερσὶν, ἐπεὶ πόλεμον τολύπευσεν

eunctatur respondere ne lacrimas ei excitet:

'Ατρεΐδη, τί με ταῦτα διεΐρασι; οὐδέ τί σε χορῆ
ἴδμενα, οὐδέ δαῆναι ἐμὸν νόον οὐδέ σέ φημι
δὴν ἄκλαντον ἔσοθαι, ἐπὴν εὖ πάντα πύθῃται

sed Menelai interrogatio duos eos viros qui praecipiti morte occubuerant quasi divinatione quadam ita iam indicasse videtur ut Proteus facere non possit quin ei narret quae acciderunt:

πολλοὶ μὲν γὰρ τῶν γε δάμεν, πολλοὶ δὲ λίποντο·
ἄρχοι δ' αὖ δύο μούνοισι 'Αχαιῶν χαλκοχιτώνων
ἐν νόστῳ ἀπόλοντο· μάχη δέ τε καὶ σὺ παρῆσθα.

nonne his ultimis verbis luce clarius praedicat, praeter duos illos qui in reditu morte abrepti sint eosque qui pugna occubuerint, alios se non habere quorum fata enumeret? atque optime duorum virorum fata, ab ipso Menelao inscio v. 489-490 iam indicata, nunc narrantur μὲν (499) et δέ (512) particulis divisa, permoleste autem antequam de Aiace refertur, intervenit versus 498:

μάχη δέ τε καὶ σὺ παρῆσθα.
εἷς δ' ἔτι πόνου ζωὸς κατερίκεται εὐρέει πόντῳ.
Αἴας μὲν εἴς.

repetitus est ex α 197: ibi autem optime a mbiguo de Ulixee verbo personatus Mentee utitur, ne deum se esse patefaciat: sed quis sanus homo, nedum deus νημεροτής tam incertis verbis utitur paullo post accuratissime ubi ipse quem dicit viderit narraturus? solus quod sciam Rumpffius in dissertatione supra

1) Carnuthius enim in Aristonico suo (p. 49) miro errore Zenodoti sententiam ad versum 499 Αἴας δέ — refert.

dicta p. 4 illa ambiguitate offensus est, permire t
 ille etiam versus 553 perambigui illinc excusationem
 tens ¹⁾. Ego Zenodotum hunc versum aut non inv
 aut summo iure pro interpolato habuisse censeo: additu
 ab eodem homine qui de Ulixis fati versus 550 sqq. i
 ideoque omnia mirum in modum turbavit ut cum Telem
 quod accepit carmen iungeret. verum est, versum istum
 si recte exulare iussimus, reliquos de Ulixie versus non
 quod amplius tuearis: sunt autem et illi miserrime al
 conflati: nam v. 552 ex eodem unde 498 loco depromptu
 551. 553 ineptissimos ipse composuit, 555 ad exe
 versus i 505 finxit, secuntur quinque illi versus de o
 dictum est.

Neque solum pessime consuti versus isti sed inserti
 que pessime sunt carmini nostro ²⁾: postquam enim P
 mala quibus Agamemno captus esset enarravit Menelaus
 hortatus est, ut quam celerrime domum peteret, ne O
 ultionem ei praeiperet, secuntur minus apte versus 54

ὣς ἔφατ', αὐτὰρ ἐμοὶ κραδίη καὶ θυμὸς ἀγήνωρ

αὖτις ἐνὶ στήθεσσι καὶ ἀχνυμένῳ περὶ Ἴάνθη,

tum autem ineptissime postquam fratris mortem a
 et Protei de reditu consilium accepit 550 sq.:

καὶ μιν φωνήσας ἔπεα πτερόεντα προσηύδα·

τοῖτους μὲν δὴ οἶδα, σὺ δὲ τρίτον ἄνδρ' ὀνόμαζε.

non mehercules sua caussa putes de Ulixie Menelaum
 curis multo gravioribus distractum sciscitari, sed ne d
 quod Telemacho de patre compertum tradat. deinde s
 alius, is versus sutrinam prae se fert quo Ulixem P
 denotat 555

υἱὸς Αἰέτιω, Ἰθάκῃ ἐνὶ οἴκῳ ναίων.

1) Iocosior Adami ratio est qui (l. c. p. 5) idem versum
 lere studet, nimirum: »dici non potuit εἰς δ' ἔτι που ζωὸς
 κεται quippe cum duo viri fortes, et Ulixes et Menelaus, tur
 poris ζωοί in mari retinentur.«

2) Videas quam prope Hartel veritatem attigerit cum
 beret (Zeitschr. f. östr. Gymn. 1864, p. 501): und wie mech
 scheinen nicht einige Verse hineingedichtet, die Telemacho
 langen befriedigen möchten δ 498. 551—561!

in responso tam sollemni Ulixis nomen deesse cui non summam mirationem movet? reperitur autem fere idem versus quo Ulixes Polyphemo quis ipse sit titulorum quadam gravitate usus aperit v. 505:

*φάσθαι Ὀδυσσῆα πολυπόρθιον ξελαῶσαι
νῖδ' Ἀλέγρετο Ἰθάκῃ ἐνὶ οἴκῳ ἔχοντα*

ibi etsi accusativo casu versus positus est aliaque structura iunctus, tamen facile episodio Protei potuit adhiberi: qui praecedebat versus quoniam molestus erat et inutilis, eum compilerator non potuit non praetermittere ideoque nomine suo Ulixem fraudavit.

Verum aliud est quod interpolatorem etiam aperte monstret: ut enim ille de Ulixee locus cum sequentibus idoneo vinculo non conexus est, ita versus 561 sqq. cum prioribus olim arcte coniuncti fuisse arguuntur. oppositum enim tristibus Agamemnonis fati illud est: *σοὶ δ' οὐ θέσφατον* et *Ἄργεϊ ἐν ἵπποβότῳ*. haec quomodo prioribus apte iungantur videbimus, postquam propter summam vetustatis et optumae notae auctoritatem, qua totam hanc de ducibus partem excellere demonstrabo, vel maximi habendum esse illud de Menelao vaticinium comprobaverimus. nam ego quidem non sum ex eis, qui talia ex insulso interpolatoris cuiusdam cerebello prodire posse ducant.

III.

Iure igitur meo supra dixi, de Proteo episodium optime seorsum ab omnibus de Telemacho et Ulixee carminibus posse tractari. quod cum demonstratum sit, priusquam ad narrationes de ducum fati — quarum de origine certi aliquid me puto invenisse — pertractandas accedamus, totum de Proteo carmen acrius inspiciamus necesse est, ut videamus, praeter illos de Ulixee versus utrum omnes vv. 351—584 ab eadem manu possint profecti esse necne.

Versu 481 Menelaus graviter queritur de remedio quo solo malaciam solvi posse Proteus effatus est:

ὡς ἔφατ', αὐτὰρ ἔμοιγε κατεκλάσθη φίλον ἦτορ,

οὐνεκά μ' αὔτις¹⁾ ἄνωγεν ἐπ' ἠεροειδέα πόντον
 Αἰγυπτιόνδ' ἰέναι, δολιχὴν ὁδὸν ἀργαλέην τε.

Protei igitur insula longe remota est ab Aegypto fluvio: a longe aliud statim ab initio (355 sqq.) de Protei insula narratur: esse eam

Αἰγύπτου προπάροιθε, Φάρον δέ ἐκκλήσκουσιν,
 τόσον ἄνευθ', ὅσον τε πανημερίη γλαφυρῇ νηῦς
 ἦνυσεν, ἧ λιγὺς οὖρος ἐπιπνείησιν ὄπισθεν.

quinam quaeso fieri potuit, ut qui tot dierum itinera iam perfecit, cui tot dierum itinera perficienda erant ut domum rediret, idem tanta subito maestitia abriperetur, ubi unius diei iter ei imperatur? Quam diversitatem non est quod explices, nisi etiam hanc narrationem non unam et incolumem esse, sed e frustulis aliis alio tempore a diversis hominibus compositis consutam mecum statuas: qui exordium scripsit poeta Aegyptum terram iam novit, remotam illam quidem sed non eam quo Graeci nondum pervenerint: immo Phari insulae nomen non ignorat, quamquam ea quae de situ eius fabulatur nemo hodie erit qui reconditori cuidam doctrinae cum veteribus (cf. schol. ad δ 356 et locos a Forbigero apud Pauly encycl. s. v. collectos) quam inscitiae tribuere malit. Aegyptum igitur terram iam innotuisse poetae dixi: in versibus enim 351 et 355 ut concedo posse dubitari num de illa poeta cogitaverit, ita tamen quem versu 385 Idothea dicit ἀθάνατον Πρωϊεύς Αἰγύπτιος ab illo poeta vix dictus fuisse potest nisi qui in Aegypto terra sive natus sit sive moretur²⁾.

1) Solis hoc versu et 478 (αὔτις) et 581 (ἄψ) alteram hanc esse Menelai ad Aegyptum fluvium navigationem leviter indicatur: permirum est nil ultra nobis narrari de priore illo tempore Aegyptio, cuius apud Homerum mentiones invenis Telemachiae inserta γ 301, δ 125 et 228 de donis et hospitalitate qua Ἀλέξανδρον Πολύβοιο δάμαρ et Πολύδαμνα Θῶνος παράκοιτις Helenam iuverant. hanc rem velim memoria teneas, quippe quam ad totam de Helena Aegyptia fabulam recte explicandam plurimum valere postea patefiat.

2) Quae nominis significatio num vera et vetusta sit, ipsi iudicent qui commentationem meam perlegerint: mihi enim Aegyptium eodem iure dictus videtur quo ab Apollodoro grammatico (II. 1. 54 p. 41 Herch.) inter Aegypti filios et Ister recensetur et ipsi

Vetustioris autem temporis vestigia habebis postea ubi non solum de loco qui Menelao petendus sit opiniones deprehendes eis quas in exordio legisti multo incertiores, sed etiam *Αἴγυπτον* nomen versibus 477. 483. 581 videbis ad flumen solum referri ¹⁾. accedit quod qui alteram hanc carminis partem composuit, Protei nomen sive ignoravit sive neglexit: prioris igitur poeta Menelaum credidit in Pharo insula prope ab Aegypto terra sita a Proteo Aegypto consilium accepisse, alter de insula quadam cogitavit in medio mari sita, ubi senex quidam marinus non nominatus Menelao suadet, ut Aegyptum fluvium petat, *δολιχὴν ὄδον ἀργαλέην τε* Ulixis itineri aerumnoso similem, quo Circe auctore Oceanum longinquum et Ditis portas petebat. Quae cum perpenderis, iam non dubitabis, quin alterius partis fabula vetustior sit, prioris vero multo recentior. nolim tamen inde concludas, A e g y p t i u m quoque Proteum recenti tempore inventum esse, nisus fortasse fabula quae de Proteo Thracii Carpathiive maris daemone ferebatur: ibi enim Proteum antiquitus habitasse narrabant, tum autem ut in Aegyptum abiret a Neptuno patre impetravisse, indignatum eum filiorum pugilum in Thaso insula nimiam adversus peregrinantes superbiam: unde de submarino quodam Aegypti cum Pallene commercio fabulabantur ²⁾.

Proteus ex Argyphē natus: persaepe autem in mythis fieri ut qui filius alicuius vocatur idem sit atque pater, *ὡς ἐν παρόδῳ* moneo.

1) Longe alia res est ubi Aegyptium nomen ad terram et ad fluvium promiscue relatum vides § 246 sqq. (id quod Aristonicum non fugit, p. 128 Carnuth: *ὅτι ὁμοιόμως τὸν ποταμὸν καὶ τὴν χώραν*) atque hic ubi primo de terra, deinde de fluvio poeta nomine eo utitur. qui de terra Aegypti nomine abutebantur recentiores poetae Homericī, mirum esset si Nili nomen eisdem ignotum fuisset, quod ab Hesiodo literis primo inductum esse veteres docebant: cf. Aristonic. ad § 477, p. 49 Carnuth.

2) cf. Lycophr. 115—127, ad eumque Tzetzam, in primis ad v. 124, Verg. Georg. IV, 390 sqq., Ov. mett. XI, 249, Dion. perieg. 259, Apollod. II, 5, 9, 14 p. 62 Herch. Conon XXXII. Steph. Byz. s. v. *Καβείρτα* et *Τορώνη*. Toronae Proteus ipse maritus erat, filia Cabiros, quae cum Lemnio Volcano Cabiros genuisse ferebatur (Pherecyd. ap. Strab. X, 472 = frg. XXXI Sturzi, cf. Lobecki Aglaophamum II, 1209 sqq. 1250).

Nonne tota haec fabula eo consilio inventa videtur ut explicaretur Homeri ille Proteus Aegyptius? Attamen egregie falleretur, qui idcirco non tam e genuina mythi memoria quam e suo ipsius ingenio Aegyptium Proteum poetae Homericum hausisse statueret: gravissimo enim Herodoti testimonio infra comprobari videbimus, in aliis quoque ac vetustissimis carminibus fabulisve de Proteo Aegypto narratis fuisse Homericis similia quidem sed non congrua: ipse videbitur quam bonae notae illud Protei epitheton sit (de quo eorum meminere quae supra p. 16, 2 ad v. 385 indicavi), quo ornatum erat longe prius quam de Aegypto vel terra vel Nilo Graeci aliquid compertum habuerunt: postea demum cum Aegyptum fluvium caelestem (v. infra) Nilum esse, Aegyptum partem Africae terrae iudicabant, vetere illo epitheto Protei non tam genus significari quam sedem opinari coeperunt, ideoque Proteum in Aegypto terra vicinumve morari statuebant talemque de eius e Thracio mari in Aegyptum migratione fabulam invenerunt. Qua Protei cum Aegypto terra Africae societas apud illum poetam, qui priorem episodii nostri partem composuit, recentius tempus indicatur. itaque magis vetusta e genuinae fabulae vestigia eis insunt, quae de senae marino nomine nominato in altera episodii parte narrantur: cuius partes haec conicias fuisse, ut Menelao erranti viam monstraret, et praediceret, quid ei faciendum esset, ut votorum compos fieret. Dicat fortasse quispiam, abhorre ab epici carminis natura talem senem sine nomine auditori lectorive propositum. recte quidem ille: nam haec ipsa causa fuit, cur qui epica forma hanc narrationem induit, cum Proteo illum confunderet. Verum enimvero 'senem marinum', non alio eum quidem nuncupatum nomine, a Doriensibus et inter deos cultum et benignum errantibus numen habitum esse, eius rei luculentissimum praesto est testimonium Dionysii Byzantii in periplo Bospori a Weschero hoc ipso anno Parisiis Graece edito p. 19 sq.: μετὰ δὲ τὸ Ἀρχεῖον πολλὸς καὶ εἰς βάθος διερωγῶ ἀπανίσταται [sc. ἐπανίσταται] κορινθὸς προσπίπτων δὲ τῇ τῆ ἄκρας ὑπεροχῇ πρώτος ἀθρόαν ἐκδέχεται τοῦ πελάγονος τὴν ἰβριν ἡρώδει κοπιόμενος τῇ θαλάσῳ· κατὰ κορυφὴν δὲ αὐτοῦ Γέρω Ἄλιος ἴδεται. τούτων οἱ μὲν Νηρέα φασίν, οἱ δὲ Φόρκυν, ἄλλοι

δὲ Πρωτεύα, πινὲς δὲ πατέρα Σημίστρας [de qua v. ibid. p. 12]. οἱ δὲ Ἴάσονι καὶ τοῖς σὺν αὐτῷ φρασιτῆρα τοῦ πλοῦ καὶ τῆς ἐκβολῆς τῶν στενῶν ἠγεμόνα γενέσθαι, Λευκία δὲ τοῦ μάντεως τὸ γένος ὄντα· δίδωσι δὲ ὁ χορηγὸς τοῖς ἐπεσοομένοις τῇ γενέσει τῆς ἀποικίας ἕξ ἐνυπνίου φαντασίας προειπόντος, ὡς χρὴ θύειν Ἀλίῳ τῷ [τῷ quippe dittographia ortum delendum] Γέροντι· καὶ δημοσίᾳ τεύμεται. qui locus etsi vitiis scatet, quae non habeo quomodo omnia tollam, tamen accuratius intuenti, quid maxime scriptor disputaverit, non videtur incertum esse. postquam enim ea enumeravit quae de numinis illius nomine alii alia suspicati erant eiusque merita erga Argonautas adiecit, procul dubio hoc explicat, qui factum sit ut Byzantii senem marinum sacrificiorum honore prosequerentur. sed in hac loci parte summae difficultates emendaturo ea re obstruuntur, quod ante vv. Λευκία δὲ τοῦ μ. manifesto hiatus oratio interrumpitur. itaque hoc unum e verbis dubiis elucet, vatem eum quem Megarensibus coloniam deducturis oraculum ducem dederat, in somnis monitum colonis praecepisse, seni marino ut sacrificia offerrent; hinc Byzantios publice eum colere. Sed redeamus ad partem priorem eamque satis perspicuam. Vides iam antiquitus fuisse, qui numen certo nomine carens ferre non possent eoque alius alio improbabiliora coniectarent: quorum Byzantiis nemo persuasit, neque Homericum carminis auctoritas efficere potuit ut Proteum Nereumve nominarent, quem senem marinum a patribus acceperant. Iam vero vide mihi quanta Byzantium fabulae similitudo sit cum Homericis. Etiam ad Bosphori oram senex ille marinus Argonautis Colchos velusque aureum petentibus viam monstravit: atque idem quod noster senex Menelao, Iasoni ille consilium dedit. nam apud Gillium paullo post legitur (p. 27 Wescher) 'circa autem ipsum (prom. Milton) est mare taeniis distinctum et Fanum [cf. infr. p. 29: post Chelas est nuncupatum Hieron (hoc est Fanum) a Phryxo eqs.], cunctum contra frontem Fani Asiatici situm. aiunt hic Iasonem [vatis iussu] litasse duodecim diis' (cf. Polyb. IV, 39). verba uncinis inclusa „vatis iussu“ quod Otto Frick (Dionys. Byz. anapl. Bosp. ex Gillio excerptum edid. et ill. O. F. Wesel 1860, p. 29) inseruit, summo ille iure fecit, cum ipse Gillius in libro de Bosporo

Thracio III 5 p. 293 scribat „cum D. B. dicat, Iasonem vatis iussu sacrificasse duodecim diis, vatis nomen non explicat“. unde manifestum est in versione Gillium negligentius omisisse quod in Graeco exemplari se legisse altero loco indicat. Eundem igitur *γέρον ἄλιος* Iasoni se praestitit quale Menelao Aegyptum petenti. Quid quod eundem senem marinum divinis honoribus affectum videmus a Gytheatis testatur Pausania III 21, 8: *ὃν δὲ ὀνομάζουσι Γυθεῖαι γέροντα, οἵκε ἐν Θαλάσσει φάμενοι, Νηρέα ὄντα εὐρισκόν· καὶ σφισι τοῦ ὀνόματος τοῦτον παρέσχεν ἄρχὴν Ὅμηρος ἐν Ἰλιάδι ἐν Θέτιδος λόγους* (140 sq.)

*ἡμεῖς μὲν νῦν δῦτε Θαλάσσης εὐρέα πόντον,
ὀψόμεθαί τε γέρονθ' ἄλιον καὶ δώματα πατρός.*

recte quidem Gaedechens in libro quem de Glaucio Pontis scripsit p. 190 sq. inter Homericum locum et Gytheatarum senem marinum re vera nihil interesse contendit, sed neque ille Welckerusve (Götterlehre III, p. 158) recte fecerunt quod Glauci, neque alii (Preller myth. gr. I² p. 433, 3, Schlie Cypriis Berol. 1874, p. 18, 5) quod Pausaniam secuti Nerionem personam in sene illo marino ita latere putabant, ut cuius aliqua probabilitatis specie verum eius nomen posset indagari. Immo Dionysius docet *γέροντα ἄλιον* hoc ipso nomine a Megarensibus et Byzantiis dictum esse numen marinum esse benevolum, qui viarum nescii ultimas terras peterent, eundem daemona antiquissimum Gytheatae Lacones colebant. quod cum ita sint nemo iam dubitabit, ubinam eius narrationem quam ex Odysseae episodio reficere conatus sum, origines quaerendas sint¹⁾.

1) De simili sene marino non nominato addas quod Meinekius anal. Alexandrinis p. 239 adscripsit scholion ad Apoll. Rh. B 7 (p. 429 II K.) *ὁ Γλαῦκος παρὰ τοῖς Ἰβηρσι τιμᾶται Γέρον καλούμενος· ἔστι δὲ ἄκρα Γλαύκου ἐκεῖ καλουμένη*, ubi comparato Avieni loco ipso Meinekiō adlato non dubium est quin *ἄκρα Γέροντος* Welckerus (Götterlehre III, p. 158) recte scripserit: eodem enim quo Pausaniam Apollonii scholiasta confundendi vitio lapsus est. Nunc autem res suscitata *γέροντος ἄλιου* memoria non diutius haesitabis, quomodo daemon marinus accipiendus sit, qui Herouli cum Marte de Cyclo-

Ceteris igitur episodii partibus eam probavimus esse antiquiorem, ubi neque Proteus nominatur et longum aerum-rosusque ad Aegyptium fluvium iter Menelaus facere iubetur, quod in priore parte iam paene perfectum videtur.

Accedunt alia quibus non ab uno eodemque poeta totum hoc episodium inventum esse perspicias. In ea enim parte, ubi senex marinus nondum in insula prope ab Aegypto fluvio sita habitat, ubi nondum Proteus audit, nihil aliud ille dixit quam iter quod ad Aegyptum fluvium Menelao faciendum esset, neque ullum aut de aliis ducibus verbum aut de Menelai ipsius fato vaticinium addidit: itaque quae de ducibus Proteus nunc refert deque ipso Menelao vaticinatur, ut breviter dicam, quasi tertia pars carmini inserta sunt, postquam senex ille marinus proprio nomine egens qui Menelao per medium mare erranti suadet quo naves deringat, et Proteus Aegyptius coniuncti eisque addita sunt quae de Idothea eius filia legimus. neque ego repugnabo si quis versu 488 ¹⁾ adducetur ut totam de ducibus narrationem credat aliunde haustam et ab eodem, qui de fatiis Ulixis Proteum vaticinantem introducturus erat ideo interpositam, ne probilitatis fines excedere videretur Proteus de solo Ulixee praedicans: idem fuerit qui pessimos versus 484—491 composuit, idem qui totum de Proteo carmen Odysseae iam fere absolutae inseruit.

Audacius multis videbor iudicasse: ecce quo nitor argumentum: vetustus ille versus 483

Ἀγυπτόνδ' ἰένα δολιχὴν ὁδὸν ἀστυλέην τε

legitur, postquam Menelaus a Proteo ²⁾ audivit, quid sibi

---

occiso pugnanti adest inscriptione *ἄλιος γέρον* notatus in vasculo Nolano quod edidit Gerhard AV II, tab. 122. 123, de quo multi dixerunt praeter Iahnium »Archäol. Aufsätze« p. 128. Münchn. Vasens. p. CXVI, 848. cf. Gaedechens l. c. p. 194 sqq.

1) cf. quae egregie iudicavit Hartel in Austr. gymn. diario 1864 p. 499.

2) Ne mirare, Protei semper nomine me uti etiam ubi eertum est, eum, qui primus versum composuit, non de Proteo cogitasse, sed de sene illo marino non nominato. ineptus enim esset qui in carmine tantopere conglutinato et implicato suas utrique partes vel hodie tribuere vellet.

faciendum esset ut malacia solveretur: secuntur eius de Aiace et Agamemnone seiscitationes, quae nullo cum prioribus vinculo iunctae sunt 484

ἀλλὰ καὶ ὡς μιν ἔπεισιν ἀμειβόμενος προσέειπον ¹⁾:
 quas posteriore tempore additas esse cum hinc licet suspicari, tum eo mihi persuasissimum fit, quod in Menelai cum Idothea sermonibus qui earum mentionem faciunt versus aperte ab aliquo inlati sunt qui nolebat Idotheam eas reticere. versus dico 391—393

*καὶ δέ κέ τοι ἔπαροι, διοτρεφέες, αἴ κ' ἐθέλῃσθα
 ὅττι τοι ἐν μεγάροισι κακόν τ' ἀγαθόν τε τέτυκται
 οἰχομένοιο σέθεν δολιχὴν ὁδὸν ἀργαλέην τε.*

Alioqui Idothea nescit, quocum sermocinetur: 370 *ἄξιον* 383 et 399 *ξείνε* 423 *ἦρωσ* eum adpellat. neque ullam de Menelai erroribus notitiam habet, quam solo versu 393 prodit eisdem verbis quae infra v. 483 reperiuntur. accedit quod horum versuum auctor centonarius aperte fuit, neque habuit quo modo quod res postulabat exprimeret: tantum enim Menelaus abest, ut ex Proteo quaerat, quid sibi *ἐν μεγάροισι κακόν τ' ἀγαθόν τε τέτυκται*, ut sociorum fata scire cupiat aliorumque qui secum Troiam petierint virorum: sin versus ab eodem qui ceteros composuit poeta profecti essent, nonne miseris, postea cum finiat orationem Idothea eaque repetat quae Menelao e Proteo quaerenda sint, versuum 391—393 causam reticeri, finem autem fieri repetito versu 390:

424 *νόστον θ'*, *ὡς ἐπὶ πόντον ἐλεύσειαι ἰχθυόεντα*, tum statim sequi eodem loco, quo verba *ὡς ἔγασ'* (394) *ὡς εἰποῖο* (425)? nonne interpolatio apertissima ²⁾ est? neque

1) Memineris, eundem fere versum in re simillima x 500 ab Ulixee Circae dici, quare falsus est Nauckius *μύθοισιν δ* 484 nunc scribens.

2) Versus hos in libro qui ex Italia nuper reduci sese obtulit de Odyssea una atque individua ab Eduardo Kammer conscripto nunc video eosdem expulsos (p. 439). utrum alia quoque in illa cum Idothea Menelai sermocinatione insiticia vel mutationibus temptata sint, huc non facit: e. c. versus 379 sqq., quibus non satis aptum est quod Idothea reddit responsum, reperiri moneo in loco idoneo positos 468 sqq.

habes a quo eam suspiceris perpetrata nisi ab eo qui narrationem de Aiakis et Agamemnonis fati carmini adiungere vellet.

Totam igitur de Menelai itinere Aegyptio narrationem iam vidimus

1) seorsum ab omnibus quae Ulixem Telemachumve spectant carminibus esse compositam atque Odysseae iam fere absolutae post Ol. 20 inlatam.

2) duarum de Menelao narrationum, quae nunc quidem firma sutura coactae sunt, diverso tamen tempore semet ortas esse clamant, vestigia prae se ferre.

3) cum tota iam fere absoluta esset, narrationibus de ducum Achivorum fati esse auctam.

IV.

Nunc narrationes de ducibus accuratius velim mecum perlustres, unde quanti habendum sit quidquid genuini vestigii huic carmini inest, spero iri perspectum: dignissimi enim sunt ad quos acrius animadvertamus versus quibus Agamemnonis mors narratur 512—535, in quibus explicandis Nitzschii ingenium et ipsum desperavit, quamvis pronum ad conciliandum quodcumque sese obtulit vel aliis rebus Homericis vel suis de Homero opinionibus contrarium. Nemo, sicut versus leguntur, quid sibi velint Agamemnonii itineris ambages, quid prior ista Aegisthi mentio v. 518 intellegat. expectamus autem, inde a verbis *ἀλλ' ὥτε δ' (514)* poetam causam narrare, cur Agamemno mortem non effugerit. at omnia secus eveniunt: postquam Agamemno a Malea promontorio reiectus est, *ἀγοῦ ἐπ' Ἐσχατιήν* defertur, ubi Aegisthus habitat; expectes eum iam moriturum:

ἀλλ' ὅτε δ' καὶ κείθεν ἐφαίνετο νόστος ἀπήμων,
novumne nunc periculum excipit? minime vero:

ἄψ δὲ θεοὶ οὐδ' ὄρον στρέψαν καὶ οἴκαδ' ἴκοντο.
removetur igitur Agamemno ab Aegistho eiusque sede. nihilo setius paulo post ipse Aegisthus Agamemnoni advenae obviam it eumque salutat.

Neque Nitzschii obelis iusta loco medela adhibetur ne Buechneri Bothiique coniectura, qui versus 517. 518 post 519. 520 poni iuebant: mitto male statim repetitum ἀλλ' ὅτε δ' sed quonam illi modo explicaverint

οἶαδ' ἴκοντο

ἀγροῦ ἐπ' ἑσχατιῇν — ?

immo liquido poeta affirmat, ibi Thyestam antea habitavisse

ὅθι δῶματα ναῖε Θυέστης

τὸ πρὶν, ἀτὰρ τοῖ' ἔναε Θυεστιάδης Αἰγισθοῦ.

ibine Agamemnonis domus potest esse, quem Homericī poeta non ἀγροῦ ἐπ' ἑσχατιῇ sedisse consentiebant, sed Mycenis regnasse? addidit Henningsius de Telemachia p. 189 prorsus inutile esse iteratum illud Agamemnonis discrimen, recte illi etsi in eo peccavit quod spurios iudicavit versus 514—520 „ein rhapsode glaubte vielleicht, eine fahrt von Troia nach Argos müsse jedenfalls mit gefahren verknüpft gewesen sein mirum profecto rhapsodum et omnis rationis expertem qui e suo cerebro tales nugae geographicas hauserit easque suae aetatis hominibus persuadere conatus sit! ceterum quis toleret versus 512. 513 non statim excipi a contrario? illos quidem versus quos Henningsius eicit, rhapsodus quisquis fuit addere non potuit; potuit autem addere et addidit versus 519. 520, quibus fabulam sibi aliisque iam ignotam consarcinaret eum volgata illa de Agamemnone in ipsa Mycenarum regia a Aegistho, regno eius et uxore turpiter potito, λάθρη ἀνωσι trucidato. Quid enim? estne eadem qualem noster poeta tradidit Agamemnonis mors atque ea quam posteri omnes epicī poetae et tragici narrabant? Num Clytaemnestram uno verbo tetigit, quam quicumque poetae vel posteri vel ipsi Homericī facinus illud tradunt, turpissimi consilii auctorem semper praedicant? cf. δ 92

τείως μοι ἀδελφεὸν ἄλλος ἔπειρην
λάθρη ἀνωσι δόλω οὐλομένης ἀλόχοιο

γ 235:

ὡς Ἀγαμέμνων

ἄλεθ' ἐπ' Αἰγισθοῦ δόλω καὶ ἦς ἀλόχοιο
α 35 sqq. λ 409. 410. 430 ¹⁾. ω 97.

1) Media inter nostram fabulam et volgatam ea interes

Accedit quod Aegisthus regem reducem prorsus alio modo hic trucidat: epulae dantur, sociorum manus et mercenariorum quos Aegisthus ad scelus perpetrandum conduxit, conseruntur, omnes moriuntur: inepti enim sunt qui ultimos hos versus 536. 537:

οὐδέ τις Ἀιγείδω ἐτάρων λίπεθ' οἷ οἱ ἔποντο

οὐδέ τις Αἰγίσθου, ἀλλ' ἔκταθεν ἐν μεγάροισιν

exulare iubent: qui vellem dixissent, a quonam excogitari potuisse crederent. Talem trucidationem utrorumque omnium summae vetustatis indicium prae se ferre nemo negabit similia recordatus quantopere adamentur ab illis qui vetera Germanorum Norrhoenorumque carmina epica composuerint: respicias modo Niflungorum contra Heunos Theodoricumque pugnam non dissimilem: atque fabulam fuisse per hominum ora circumlatam inde colligas quod Pausaniae tempore circa Mycenae sepulcra eorum ostendebantur ὅσους σὺν Ἀγαμέμνονι ἐπανήχοντας ἔξ' Ἰλίου δεῖπνίσι ας κατεφόνευσεν Αἰγίσθος (II, 16, 6).

Sunt etiam aliae quaedam nec minoris momenti res quae hanc narrationem singularis originis maximique pretii fragmentum ostendunt: quo enim pacto fit, ut Agamemnon cum domum petat, Maleam perveniat, quo promontorio superato salvum se fore sperare videtur?

(514) *ἀλλ' ὅτε δὴ τάχ' ἔμελλε Μαλειάων ὄρος αἰπὸν*

ἵξεσθαι, τότε δὴ μιν ἀναπαύσασα θύελλα

πόντιον ἐπ' ἰχθυόεντα φέρον μεγάλα στενάχοντα

ἀγροῦ ἐπ' ἔσχατην, ὅθι δόμια ναῖε Θυέστης

(518) *τὸ πρῖν, αἰὰρ τότε ἔναιε Θυεσσαίδης Αἰγίσθος.*

(521) *ἦτοι ὁ μὲν χαίρων ἐπεβήσαιο πατρίδος αἴης*

καὶ κύνει ἀπτόμενος ἦν πατρίδα· πολλὰ δ' ἀπ' αὐτοῦ

δάκρυα θεομῖα χέοντ' ἐπεὶ ἄσπασίως ἴδε γαῖαν.

τὸν δ' ἄρ' ἀπὸ σκοπιῆς εἶδε σκοπὸς εἰς.

Permiram hanc Agamemnonis Troia reducis circum

cuius vestigia in *νεκρία* deprehendis v. 409—415, ubi sceleri quidem adest Clytaemnestra coniux, res autem agitur in epulis, ad quas Agamemnonem sociosque Aegisthus advocavit: ibi quoque proelium fit et socii occiduntur. idem est versus λ 411 atque in nostro carmine 535.

Maleam navigationem adsit quo explicemus doctum scholion codicum ABI ad Euripidis Orestam v. 46 de loco quo Orestes tragoedia agatur adscriptum: *φανερὸν, ὅτι ἐν Ἄργει ἐπέκειτο ἡ σκηνὴ τοῦ δράματος. Ὅμηρος δὲ ἐν Μυκῆναις φησὶ τὰ βασίλεια Ἀγαμέμνονος· Στησίχορος δὲ καὶ Σιμωνίδης ἐν Λακεδαιμονίᾳ (= Stesich. fr. 39. Simon. 207 Bergkii). atque hanc optumae notae esse doctrinam Pindari versibus Pyth. XI, 31 Bergkii comprobatur:*

*Θάνεν μὲν αὐτὸς ἦρως Ἀτρεΐδας
ἴκων χρόνῳ κλυταῖς ἐν Ἀμύκλαις¹⁾
μάντιν ἔδλεσσε κόραν eqs.*

quem locum Boeckhii in nota critica p. 506 aliis illustravit testimoniis de morte Agamemnonis sepulcroque Laconico collectis. conferas etiam qui primus ad Laconicam Pelopidarum sedem animum advertit C. O. Muellerum Orchom. ² p. 31. Doriens. I ² p. 94. apponere lubet Pausaniam III, 19, 5 de Amyclis: *καὶ Κλυταιμνήστρας ἐστὶν ἐνταῦθα εἰκὼν καὶ ἄγαλμα Ἀγαμέμνονος νομιζόμενον μνημῆμα* et Herodoti testimonium luculentissimum, qui Syagrum Spartanorum legatum contra Persarum auxilium petentem Gelonis, reportata tunc apud Himeram victoria clari²⁾, dicentem facit tyranno haec plena dolorum: *ἦ κε μέγ' οἰμώξειεν ὁ Πελοπίδης Ἀγαμέμνων πύθμενος Σπαρτιήτας τὴν ἡγεμονίην ἀπαραιοῦσθαι ἐπὶ Γέλωνος καὶ Συρηκοσίων*: est igitur Spartanis Agamemno quasi deum indiges, cui salus eorum et gloria cordi est, velut lari Romanorum domestico quod intra eam domum, cui ipse praees generis auctor, boni malique eveniat. non neglegenda testimonia Lycophronis addo, doctis doctioris, 335, ubi Priamum Cassandra ad Agamemnonis aram canit esse occubiturum, 1123 eadem:

1) Scholiastae notam huic verbo adscriptam *κατὰ μὲν τινὰ πόλιν, κατὰ δὲ τινὰς δῆμος Λακωνικὸς* similiaque ab Eustathio ad Dionysium 213. 377 tradita nunc missa facio: de quibus equidem non possum quin consentiam cum Francisco Rühl Mus. rh. XXIX p. 87.

2) Videas quae hoc praesertim loco nisus de tempore legationis Spartanarum optime ut solet probavit Adolfus Holm in hist. Sic. I, p. 209 sq. coll. p. 416.

ἔμὸς δ' ἀκοίτης δμῶϊδος νύμφης ἀνάξ
 Ζεὺς Σπαρτιάταις αἰμύλοις κληθήσεται.

1369 eum vocat

Ζητὶ τῷ Λαπεροίῳ
 ὁμώνυμος Ζεὺς

quibus adscribam Tzetzae verba ad 335: Ἀγαμέμνων δὲ Ζεὺς ἐν Λακεδαιμονίᾳ, ἀλλ' οὐκ ἐν Τροίᾳ ἐπιμᾶτο, ad 1124 οἱ Λακεδαιμόνιοι ἰδρύναντο Ἀγαμέμνονος Διὸς ἱερὸν εἰς τιμὴν τοῦ ἥρωος, ad 1369 Λαπέρσα δῆμος Ἀτακῆς (!), ἐνθα Διὸς Ἀγαμέμνονός ἐσαν ἱερὸν. accedat Staphylus apud Clem. Al. protr. p. 32 Pott. Eustath. ad Il. p. 168, 10. ¹⁾

Nulli igitur nunc puto dubium esse quin re vera poeta noster de Agamemnone cogitaverit Lacedaemonem petente, non tam communi ille Ioniorum carminum fonte usus quam narrationibus quae apud Dorienses omnes ipsosque Spartanos circumferebantur Stesichoro non ignotis. Apud quem vide quam feliciter conveniat quod similia narrata fuerunt. receptis enim fabulis epico carmine non celebratis multa Stesichorum novasse omnes consentiunt. Atque velut Laconicam originem ostendunt quas ille ²⁾ cecinit Helenae et Menelai nuptiae, prioribus poetis nunquam celebratae ³⁾, itidem Laconicam de Helena in Aegyptum translata fabu-

1) Etiam Clazomenis Agamemnonem divino honore cultum esse testis est Pausanias VII. 5. 11. contra Prellerum, qui (myth. gr. II ² p. 457, 1) de Agamemnonis cultu quae traduntur parum aestimavit, videas quae dixit Augustus Baumeister in commentatione de Euboea insula Lubecae edita anno 1864 p. 47, 26. ubi aliud de Agamemnone protraxit Hesychi testimonium obscurum quidem, sed minime neglegendum: Ἀγαμεμνόνα φρέατα ἱστοροῦσι τὸν Ἀγαμέμνονα περὶ τὴν Αὐλίδα καὶ πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος φρέατα ὀρύξαι. cf. Zenob. prov. I, 6 Eust. ad Il. A 71 p. 461, 15 et Bursianum G. v. G. I, p. 218.

2) Stesich. fr. 27 Bergkii quocum e. c. conferas Pindari verba Pyth IX. 123 Bergkii.

3) priores istas nuptias poetarum potius inventum esse quam propriam et genuinam fabulam, quae sero ad Iones Atticosque pervenerit, inde colligas, quod in una sola lecytho Armentana nunc Berolinensi 851, quam Millingen anc. uned. mon. I. tab. XXXII edi-

Iam literis induxit, eamque ut cum Troica coniungeret, or
 ram dedit (v. infra). quae cum ita sint, eis quoque quae
 de Agamemnonis morte Proteus refert, a vulgari fabula
 discrepantia, prorsus non dubitabis quin poeta Homericus
 Doriensium narrationes expresserit. Atque eandem originem
 quod de Menelai vita beata Proteus edit vaticinium indicat.
 Vim autem quanta ei insit ut recte perspiciamus, necesse
 est perpendamus muneris diversitatem, quo uterque frater ob
 fungebatur. Itaque vide quae accurata Iliadis lectione e
 ciuntur: poetis enim vetustissimis Menelaus Helenae n
 ritus est Agamemnonis frater: ne unus quidem praeter
 poetas qui navium catalogum et res in ipsa urbe Troia
 gestas ac foedus ictum ruptumque (*F—Z* excepta quam
 cant *Διομήδους ἀριστέα*), quas Alexandriae nomine apte co
 prehendas, recentiore sine dubio tempore composuerunt, Me
 laum sciebat regem esse Spartanum, neque de patria e
 Spartana eis poetis quidquam constabat neque de Helena e
 uxore Lacedaemone rapta: recenti demum tempore po
 quam epicorum poetarum consensu quas de Helena rapta
 recuperata alii alibi narrabant fabulae ita coactae sunt,
 de Helena Lacedaemone rapta nemo iam dubitaret, La
 daemonius etiam Menelaus rex factus est. Agamemno
 cundum vetustissimos illos Iliadis poetas Ionia ortos Myce
 regnabat (*H.* 180 *A.* 46); quod regnum qui non *ὡς οἱ νῆ
 πρου* Argis collocabant (cf. schol. *A.* 46, Lehrs Ar. p.

dit, pictor quidam saeculi quarti ineuntis Menelaum (*Αἰ. ΕΝΕ*
 hodie legitur) imberbem, qui Helenam sponsam manu arrept
 ducit, repraesentavit. aliae quibus illas nuptias pictor aliquis
 sculptor Graecus Romanusve effinxerit imagines non extant. ne
 enim video cur lecytho Berolinensi calpin Volcentanam compar
 nunc Monacensem 283, editam post Mon. dell'Ist. I. tab. 27, 26 a C
 hardo AV III, 169 Overbeckio HG. XII 4, ubi vir quidam barba
 et armatus sponsam quae in sinistra malum cydonium tenet nupt
 more (cf. e. c. Mon. dell'Ist. VIII 35, Brunnium Troische Miscel
 p. 48) domum ducit ad veterem raptus morem (cf. pateram Be
 linensem Hieronis apud Gerhard Trinksch. u. Gef. XI. XII). o
 autem iusta causa carent Menelai et Helenae nomina, quae eis
 posuerunt Gerhard (rapp. volc. 415. AV. III, p. 55) et Overb
 (HG. p. 262, 3) cf. Stephanium in »Compte-rendu pour 1861« p. 72

poetae, a paterna Diomedis Argivae terrae potestate mira sane partitione admissa separabant (B. 559—581. cf. A. 376 sqq.). De Menelao autem non sanguinis solum, sed loci quoque societate cum fratre semper coniuncto ne posteris quidem unquam evanuit memoria, cum de Menelao iam Lacedaemonio Argivo Agamemnone dubitationem epicorum poetarum con- centus sustulisset: nemo erat qui non putaret Menelaum eodem tandem pervenisse ubi Agamemno crudeli morte ab- reptus erat, sive Mycenis Argisve id fuit sive Amyclis. Agamemno rex est opibus clarus, Menelaus divae Helenae maritus, qui uxorem sibi raptam non recuperabit, nisi ad- iutor ei existet frater regno pollens et potentia: frater mu- nere hoc functus praecipiti morte occumbit, Menelaus non solum Helenam recuperat, sed divinis quoque honoribus af- fectus vitae beatae compos fit: 1)

(561) σοὶ δ' οὐ θέοφατὸν ἔσσι, διοτρεφεὲς ᾧ Μενέλαος
 Ἄργει ἐν ἵπποβότῳ 2) θανέειν καὶ πότμον ἐπισπεῖν,
 ἀλλὰ σ' ἐς Ἥλύσιον πεδίον καὶ πείρατα γαίης
 ἀθάνατοι πέμψουσιν, ἔθι ξανθοῦς Ῥαδάμανθους,
 τῆπερ ἤϊστη βιοτῇ πέλει ἀνθρώποισιν·
 οὐ νικεῖός, οὔτ' ἄρ' χειμῶν πολὺς οὔτε ποτ' ὕμβρος,
 ἀλλ' αἰεὶ Ζεφύροιο λυγρὸν πνεύοντος ἀήτας
 Ὠκεανὸς ἀνίησιν ἀναψύχειν ἀνθρώπους,
 οὐνεκ' ἔχεις Ἑλένην καὶ σφιν γαμβρὸς Διὸς ἔσσι.

Viri fortes quod hoc loco post mortem in Elysios cam- pos transferri dicuntur verum est abhorrere a consuetudine carminum Homericorum Ionia patria prognatorum, sed te- mere egisse qui hos versus expulerint perspecta singulari quae toti huic parti inest doctrina et origine quis non con- cedat? merito haereas si apud Ionium poetam talia inveneris, immerito si apud Doriensem. Doriensium enim habes in hisce certum religionis vestigium. Et omnia quidem de Me-

1) nolim audacior fieri: relego autem quibus iniusta haec sortis immutatio admirationem movet ad ea quae similia composuit Georgius Gerland in libello cui inscripsit: Altgriechische Mährchen in der Odyssee. Magdeburg 1869 p. 28—32, in primis p. 30.

2) de Argis pro tota Peloponneso dictis videas quae Lehrs Ar. p. 227 sq. composuit veterum testimonia.

nugasve alias: satis est laetari Aegisthum, qui Agamemnoni ὑποπιος ἐχθρός ἦν παλαιγενής (Aesch. Ag. 1606 H.), adesse occasionem Atrei istius filium trucidandi, qui Thyestae patri diris quondam epulis paratis hunc ipsum cum filio Aegistho in solitudines remotas relegaverit ¹⁾. Neque praeterea Clytaemnestrae ullam fieri mentionem non est quod adeo miremur: eam enim Argivi potius quam Spartani coluisse videntur et habuisse pro Tyndarei filia, neque tam eius amore quam ultionis studio Aegisthus apud nostrum commotus Agamemnoni mortem parat.

Nunc ipse videsis, narrationi tot rerum singularium plenae quam inepte intrusi sint versus 519. 520, compositi illi ab homine qui omnia haec coniungere studuit cum volgari quae ferebatur opinione, domi in ipsa regia regem ab Aegistho trucidatum esse. accedit parum apte illa oratio uno verbo οἴκαδ' ἴκοντο in pluralem numerum conversa, cum quae antecedunt et secuntur, de uno omnia rege dicta sint. optume autem funestum nomen τότ' εἶναι Θεοσπιάδης Αἰγισθοῦ statim excipi a versu 521

ἦτοι ὁ μὲν χαίρων ἐπεβήσαστο πατρίδος αἴης
vix opus est memorari.

V.

Doricam igitur vidimus quae de Agamemnone et Menelao narrantur redolere originem vulgaris carminis epici auctoritate nondum omnino fuscata. Et continentur quidem haec de ducibus narrata versibus 492—497. 499—518. 521—537. 561—569. Inseruit autem eos carmini, quo Proteum Menelaus de itinere rogabat idem fortasse qui Ulixis fata cum

1) de Aegistho, quem Thyestes ex ipsa filia progenuit responso Apollinis accepto ut vindicem nancisceretur qui Atreum necaret, de Thyesta et Aegistho exule videas Aegisthi ipsius orationem qua Atrei scelera enarrat et semet omni caedis culpa liberare studet apud Aeschylum Ag. 1545—1579 Herm. in primis v. 1573, 1574. cf. Hygin. fab. 87, 88. schol. Eur. Or. A. ad 812 Serv. ad Aen. XI. 262, alios.

hac sciscitatione iungebat, cui gratiam nos habere debemus quod haec frustula pretiosissima servavit, neque irasci quod ipse fecit inepte fecit. et dictum quidem est de versibus 391—393. 484—491. 498. 519. 520. 550—560. restat qui molestissimi intercedunt inter vaticinium Menelao data clademque Agamemnoniam versus 538—549. optume omnino se haberent si versus 542 a versu 560 exciperetur, versus 569 a versu 548: tum enim minus inlepida essent verba Menelai, qui primum stragem domesticam, tum suam ipsam beatitudinem futuram accepisset:

*ὡς ἔφατ'· ἀλλὰρ ἔμοι κραδίη καὶ θυμὸς ἀγήνωρ
αὐτίς ἐνὶ στήθεσσι, καὶ ἀχνυμένω περ, ἰάνθη*

quae de ultionis gaudio equidem intellegere non ausim. Insuetum tamen huic parti difficultates quas omnes non habeo quo modo expediam. atque relinquo quoniam qui eam toti de Procarmini adiunxerint, alia omisisse videantur, alia in eorum locum ita addidisse, ut parum cautus esset qui eam dissimulare vere vellet. memineris autem, versus 570—576 eosdem esse etque 425—431, versus 538—541 eosdem ac * 496—498 quos ibi ille versus excipit, cuius umbram mihi videor comprehendisse (supra p. 22, 1) versu 484, versus autem 498 idem qui 538

ὡς ἔφατ', ἀλλὰρ ἔμοιγε κατεκλάσθη φίλον ἦτορ

in vetustissima illa quam supra intelleximus ipsius sciscitationis parte profertur a Menelao, cum prorsus eodem longi itinere dolore abreptus sit quo Ulixes percutitur * 496. nec te fugerint quae alia nostro carmini cum eis quae de Circe narrata sunt similia. Nam cum Idothea Menelaum ad Proteum perire leget v. 389. 390 his verbis:

*ὅς κέν τοι εἴπωσιν ὁδὸν καὶ μέτρα κελεύθου
νόστον θ' ὡς ἐπὶ πόντον ἐλεύσῃαι ἰχθυόεντι*

eadem leguntur * 539. 540, a Circe Ulixi de Tiresia dictum id autem memorabile, quod in utroque loco his verbis finita oratio, quippe cum versus δ 391—393 interpolatoris sunt (v. s. p. 23.). Quid igitur? nonne etiam simili quo Circe munere Idothea fungitur? nonne et ipsa adest ut viro, qui in insula ubi ipsa moratur aliquod tempus retentus fuerat, benigne viam monstret, qua aerumnarum finem sit adsequatur.

turus? verum est, in eo nunc differre ambas mulieres, quod nihil mali Idotheae inesse videtur grato quodam suavique a nostro poeta depictae colore, atque tali ut Nausicaeae memoriam nobis excitet, sed aliam olim eam fuisse ipsum eius nomen monstrat: rectissime enim Pottius in Kuhnii diario VI p. 116 reiecta scholiastae ad δ 366 explicatione ἀπὸ τῆς εἰδήσεως καὶ ἐπιστήμης τοῦ πατρὸς τὸ ὄνομα omnibus accepta nomen Idotheae formarum deam „gestaltengöttin“ interpretatur, atque in eandem fere explicationem Welckerus incidit, qui (Götterlehre I p. 649) dixit: „Proteus hat zur tochter *Εἰδοθέη* mit bezug auf die gestalten die er annimmt, wie Thetis bei Sophocles *παρτόμορος* genannt wird. Der name ist gebildet nach *Αενκοθέα* u. a.“ itidem Prellerus (myth. gr. I² p. 477). Quod si Idothea olim non alios homines Circae modo sed semet ipsa variabat mortales viros fugitura, eius rei sane in nostro carmine nec vola nec vestigium est; neque vero id mirum, quando quidem illius vicem Proteus pater suscepit. eadem autem prorsus qua Circei eiusque ut ita dicam ¹⁾ sororem Medeam illam fuisse saevitia animoque ad quaelibet infesta prono nisi fortior quis eam superavisset, e narratione de Phineo et Phinidis sumas, quae eandem quam Circe Argonauticarum fabularum originem redolet: novercam enim, Phinidarum caecitatis auctorem, quam Apollonii scholiasta II 207 p. 400 K. *Σκυθικήν γυναῖκα* vocat, Idaeam ad eundem

1) Cf. Kirchhoff de compositione Odysseae p. 84: »die böse zauberin Kirke, die schwester des Aeetes, ist ein augenfälliges seitenstück zu ihrer nichte Medea, welche in der Argonautensage eine so hervorragende rolle spielt« quibus verbis non inest quod inesse voluit Gerland l. c. p. 37: »Kirchhoff meint nun, dass Kirke weiter nichts sei, als eine nachahmung und widerspiegelung der Medea.« Kirchhoffius id solum ostendit, eum poetam qui Circei libris *κ—μ* intulit quaesivisse quam Medae introduceret similem mulierem, quam confictam esse ab illo poeta longe aberat ut putaret, quamquam Heimreichio quoque (l. d. p. 19) id videtur contempsisse. videsis autem Gerlandi de Circe verbis ceterum rectissimis quam mire alius vir quidam doctus abusus sit, qui inde iure suo id colligere sibi visus est, nullam intercedere inter Odysseae libros quales nos legimus *κ—μ* et Argonautica rationem (Zeitschr. f. Völkerpsychol. u. Sprachw. VII. p. 85).

Apollonium scholiasta p. 399 Diodorus IV, 43 Apollodorus 15, 3 p. 122 Herch., Eurytiam Asclepiades Tragilensis a schol. μ 69 p. 534 Df. (= F H G III 302), eandem scholiasta Soph. Antig. 980 narrat fuisse qui Cadmi sororem Idotheam appellarent: id quod optumae notae esse apparet negligendum est Phineum Idotheae maritum fuisse, qui gonautis eodem modo quo Circe Ulixi, Idothea Proteusve nelao viam indicavit qua symplegadas transirent (cf. e. Asclepiadem l. s. s. et Hyginum fab. XIX), quae eis stabant ¹⁾, quominus eo pervenirent unde vellus aureum deveecturi erant. Addendum est Zenodotum pro Idotheae mine scripsisse *Εὐρυνόμη* (Aristonic. rell. ed. Carnuth p. ad δ 366) suorum sine dubio exemplarium fidem secutus quibus hae res curae sunt Pausaniam videant VIII, 41 qui de Eurynomae deae Oceani filiae apud Phigaleenses delubro et simulacro res narrat singulares: *τὴν δὲ Εὐρυνόμη ὁ μὲν τῶν Φιγαλέων δῆμος ἐπίκλησιν εἶναι πεπίστευκεν Ἀργείοισι δὲ ἔσοι δὲ αὐτῶν παρσιλήφασιν ὑπομνήματα ἀρχαῖα, Θρυγαίου Ὠκεανοῦ φασιν εἶναι τὴν Εὐρυνόμη* (etiam Calypso Oceani filiae Sirenes Acheloi, Idothea autem Protei Aegyptii habebat) *ἧς δὲ καὶ Ὅμηρος ἐν Ἰλιάδι ἐποίησατο μνήμην [Σ 398 sqq., 40] ὡς ἑμοῦ Θέτιδι ὑποδέξατο Ἡφαιστον.* tum narrat certo quod die, quando sacra deae agantur, delubrum apertum esse, cum tamen ipse tunc temporis non adfuerit, referre se quae de simulacro a Phigaleensibus acceperit: *χρυσᾶ τε τὸ ξόανον ἀπὸ δέουσι ἀλύσει, καὶ εἰκῶν γυναικῶς τὰ ἄχρη τῶν γλοπιῶν, τὸ τοῦτου δὲ ἔσταν ἰχθύς.* desinit in piscem mulier formosissima perne: idque cui non cogitationem iniciet cum de Diis illa quae feminarum vitae mortique praeest, tum de Sirenibus Acheloi filiabus (Apoll. Rh. IV 893 sqq. Apollod. I. 3, 4 p. 122 Herch. Serv. ad Verg. Georg. I 9), de Harpyiis de Gello a numinibus, quae ut eis hominibus a quibus placantur, maligna sunt, ita in universum infestum animum gerere videtur cum ad inferos animas deportent, ideoque ipsa pro mortis signo habentur ²⁾.

1) cf. Gerland l. c. p. 40 sq. 44.

2) videas quae de eis contulerunt O. Jahn Archaeol. Beibl. p. 101 sqq. E. Curtius Arch. Z. 1855 p. 6 sqq. Schrader de Sire-

Sed satis esto de Idothea: quae iam puto neminem dubitaturum quin numen olim fuerit infestum et Proteo patri et Circae simillimum. nectamen casu factum est ut in nostro carmine partes agat tam singulares Menelaoque amicas. Quare altius nobis penetrandum erit: vetustam enim fabulam similem quidem sed paullulum ab ea qualem noster poeta tradidit discrepantem fuisse duco. Duas supra vidimus in unam coactas esse fabulas: in altera — cuius vestigia inde fere duco ab interpolatore lecta esse ubi narratis Protei mutationibus ipse deus marinus effari incipit — Menelaus ad se nem quendam marinum non nominatum, qui in insula ab Aegypto fluvio longe remota habitabat pervenisse ferebatur; ille qui nescitur num variis formis olim se induerit et a Menelao vi superatus sit, longum ei ad Aegyptum fluvium iter faciendum esse praedixit, ibi deos sacrificiis placandos,

bus p. 38. 86 sqq. Usener Mus. rb. XXIII. p. 354, 120 Conze 'über griech. Grabreliefs' (in actis acad. Vindob. 1872) p. 17 coll. tab. II. 2. F. Cerquand études de mythologie grecque Paris 1873 pl. II. coll. p. 141—148. scarabaeum in sepulcro Clusino nuper repertum, cui Harpyia incisa est quae infantem simili quo in Xanthio monumento modo amplexa tenet, Florentiae vidi in museo Etrusco cf. Gammurrinum apud Conestabile 'sovra due dischi in bronzo' [Mem. d. Accadem. d. sc. di Torino 1874] p. 86. Atque de Harpyiis cum cogites, non potes quin Boream eiusque filios in beata Hyperboreorum, optimorum hominum, insula Apollini sacra, leni regimine regnare (Diod. II. 47) memineris — quo etiam Iphigeniam a Diana delatam esse fuerunt qui crederent: schol. Eur. Or. 658 —, eosdem, qui tot virginibus puerisque iuventute et pulcritudine claris vitam dempsisse a Graecis credebantur. Illi enim amoeno quo erant ingenio, qui praematura morte occubuissent, abreptos sibi persuaserant a numinibus non tam infestis, quam invidis et pulcritudinis amore captis, ideoque amoris imaginem morti subiciebant: inde fit, ut in nitidissima, quam Dumont nuper publici iuris fecit (Gaz. d. b. arts 1874 p. 132), lecytho Attica Boream videamus una cum Amore in operis societatem accito puellam in sepulcro condentem, inde, ut sub raptus nuptialis imagine virgines conspiciamus vel ab Amore ipso vel a Borea delatas (videas quae composui in commentationibus a soc. philol. Bonnensi anno superiore editis p. 106 sq.); sic Hylan Nymphae, sic apud hodiernos Siculos et Graecos Ne-raides pueros puellasque auferunt forma insignes.

tum demum reditum ei fore. in altera vero narratione Menelaus in insulam prope ab Aegypto depulsus ab Idothea Protei filia commonefactus patrem adit, quem poeta verius 385 ipsum vocat Aegyptium: insula igitur in qua Proteus apud nostrum moratur, fluxit videlicet ex memoria luculentius illius insulae, ubi Idotheam olim Circae more solam morantur fuerint qui crederent: mutationes autem, quibus praedictum fore ut pater Menelaum effugere studeat, ipsius sine dubio formae antea fuerant: ipsaque cum Menelao victore suo amantissima consilia communicaverat. atque redolent hae mutationes 417. 418 relatae vetustiore eis quas re vera Proteus sustulisse v. 456—458 narratur aetatem: irrepsit igitur hic Idothea Proteus.

Mittamus vero hac de re suspiciones inutiles: tota enim quae nobis de Idothea servata est narratio tam ad ea quae secuntur praeparanda quam ad fabulae de Circe similitudinem conformata hodie legitur ita ut parum cautus foret certiora eius formae quali olim fuerit indicia rimari velle.

VI.

Aegyptium antiquitus fuisse Proteum comprobari suadet (p. 18) diximus luculentissimo Herodoti testimonio. eius enim in narratione quaecunque de totius fabulae natura et pristina forma remanserint dubia tolluntur. hausta autem sunt quae ille II 112 sqq. tradidit ab Aegypto quodam sacerdote, ipse narrat, accepta, e vetusto fabularum fonte limpido limbo, unde optimum nostrum de Menelai ad Proteum itinere opinio supplementum accipit: Alexandrum ille narrat egyptum Helena rapta reducem procellis ad Aegyptum depulsam esse ibique a servis nonnullis proditum quippe qui hospitis uxorem secum abduceret. quod cum Proteo, qui Memphi regnaret Thone quem Canobico ostio rex praefecerat, nuntiatum esset illum imperavisse ut advena Memphin duceretur: tum quod convivisse Proteum de Helena unde secum haberet, infitiantur autem testibus adductis arguisse eum quidem, sed hospitium non punivisse, quippe qui verecundus homo esset ac religiosus, Helenam vero et opes ex Sparta abductas ademisse. pto: ἀλλ' αὐτὰ ἐγὼ τῷ Ἑλλήνι ξείνῳ φυλάξω, ἐς ὃ ἂν αὐτῷ

ἄλλων ἐκείνος ἀπαγαγέσθαι ἐθέλη. Alexandrum autem iussu regis domum abiisse. deinde obsedissem Graecos Pion urbem Helenamque expostulasse, Pionenses vero negasse semet Helenam umquam vidisse, posteaque capta urbe eam re vera non esse repertam quippe in Aegypto relictam: tum Menelaum ad Proteum pervenisse, repperisse ibi Helenam, atque ab eo et ipsam accepisse et opes multas hospitaliaque donatum vero malacia facta nefasti aliquid Menelaum perpertravisse ideoque *μισηθεῖς τε καὶ διωκόμενος ὄχγετο φεύγων τῆσι νηυσὶ ἐπὶ Λιβύης.*

In Aegypto igitur Helenam latuisse, inde a Menelao recuperatam esse fuerunt qui traderent. quam narrationem cum epicis fabulis artis vinculis cohaerere in propatulo est: duas enim fabulas de Helena ab Alexandro Troiam abducta epicam Ionicamque alteram, alteram de Helena a Menelao ex Aegypto redempta Doricam mirum in modum ab Herodoto conflatas habemus. Neque sciremus qua ratione dissolvenda esset a priore altera, nisi Euripides nos doceret, qui in Helena sua componenda vetustas narrationes Spartanas et ipse secutus (quoniam consilio ductus hoc fecerit, nunc longum est ostendere) Mercuri memoriam nobis servavit, quem sine dubio Lacedaemonii credebant a Iove iussum per aera et nubila Helenam rapuisse et in Aegyptum transtulisse v. 44 sqq.:

*λαβὼν δέ μ' Ἐριμῆς ἐν πτυχαῖσιν αἰθέρος
νεφέλη καλύψας — οὐ γὰρ ἠμέλησέ μιν
Ζεὺς — τόνδ' ἐς οἶκον Πρωτέως ἰδρύοιτο,
πάντων προοκίνας σωφρονέστατον βροτῶν
ἄκραιον ὡς σώσαιμι Μενελάω λέχος.*

cf. Electr. 1280 sqq. et Usenerum mus. rh. XXIII. p. 356, 122.

Alia vero quibus pristina et propria mythis forma cognoscatur, ex Euripide capias haud ita multa, quippe cuius fabula inclusum istud verae Helenae simulacrum cum Troica coniungat, quod ad exemplum Ixionis a Iunone Alexandro datum esse primus finxit Stesichorus cf. Plato reip. IX 586 C: ὥσπερ τὸ τῆς Ἑλένης εἶδωλον ἐπὶ τῶν ἐν Τροίᾳ Στεσίχορος φησι γενέσθαι περιμάχητον ἀγνοία τοῦ ἀληθοῦς. schol. Paris. ad Lycophr. 822 apud Bachmann. Anecd. II p. 247 et in Lycophronis editione, ubi pro παρὰ περί editor scripsit, πρῶτος Ἡσίοδος παρὰ

τῆς Ἑλένης τὸ εἶδωλον παρήγαγε quod inter falsa Hesiodi
 Marckscheffel rettulit (p. CCLXXV) et contra Goettlingii
 Bergkiumque Stesichori nomen recte restituit. Geel apud v.
 Hoff, de mytho Helenae Euripidiae Lugd. Bat. 1843 p. 102
 locum scripsit πρώτος Στρίχορος περὶ τῆς Ἑλένης λέγων
 ἤγαγε τὸ εἶδωλον. particula illa sive παρά sive περὶ delenda
 locus recte se habere videtur Buechelero. alia testimonia ce-
 tulit Bergk P L G p. 981. Stesichorus autem num et ipse verum
 Helenam in Aegyptum translata, inde a Menelao recuperata
 tam cecinerit quamquam nescimus, tamen non video quomodo
 alio modo palinodiae versus celeberrimos

οὐκ ἔστ' ἔννομος λόγος οὗτος,

οὐδ' ἔβασ ἐν ναοῖν ἐυσοέλμοις

οὐδ' ἴκεο πέργαμα Τροιάς

explicemus. Etenim simulacrum Stesichorus invenit, quod
 pugnaverint Achivi et Troes: abducta ergo erat etiam veritas
 Helena, cum Achivi eam recuperare vellent. Welcker opinatus
 de angulo quodam Laconiae cogitavit, ubi abdita fuisset
 quod non vereor ne quis credat: commotus ille erat sicut
 dubio veterum testimoniis, quale est Dionis Chrysostomi
 p. 178, 12. Dind. καὶ τὸν μὲν Στρίχορον ἐν τῇ ὑστερον φησὶ
 λέγειν, ὅτι τὸ παράπαν οὐδὲ πλεύσειεν ἢ Ἑλένη οὐδαμῶσε, quod
 aperte e solis Stesichori verbis apud Platonem servatis
 sublegit: rectissime von Hoff in libello s. s. p. 34 id conten-
 et quo modo apud Euripidem Helena a Mercurio de me-
 sublata sit, in memoriam revocavit: addere potuit Iphigeniam
 Diana nube involutam in Tauricam regionem avectam: sicut
 lemnia veteribus fama erat, si quis subito non comparuisset
 per aerem a ventis vel Mercurio (e. c. cf. h. Hom. in V. 117
 coll. II. 181 sqq.) eum sublatum esse. cf. O. Jahn A. 1841
 chaeol. Beitr. p. 102 cum notis 33, 34, 37. v. s. p. 34.
 Simili autem modo apud Stesichorum Helenam avectam esse
 probabile fit imitatione Euripidis, qui simulacrum inde sum-
 sit: Aegyptum vero ubi abderetur Helena concedo Euripidem
 fingere potuisse Herodotum et Homerum solos secutum, cum
 Proteum regem benevolam, Ido filiam praesagam inducere
 difficilis enim de Stesichoro quaestio nobis nunc restat: su-
 cum videremus Spartanam originem redolere quam in Homero

rico de Proteo carmine legimus narrationem de Menelai et Agamemnonis fati, itidem Stesichorum monui regiam Agamemnonis Lacedaemoni conlocasse, et alia quoque hausisse e fabulis quae apud Spartanos circumferebantur: itaque in promptu esset coniectura, Helenae famae faventem Stesichorum, quodque Doriensibus sine dubio magis erat acceptum, invitam Helenam fecisse in Aegyptum delatam, ibi Menelao adservatam, inde a marito abductam, nisi speciosa Hermanni opinio obstaret, in praefatione ad Eur. Hel. p. IX prolata. ille enim collato Pausania III. 19, 11 de Leuce insula cogitavit in quam Stesichorus Helenam abditam fecerit, quae coniectura firmari multis videbitur ingenioso Holmii invento, qui (hist. Sic. I. p. 166, 167) caecitatis fabula summo iure prorsus neglecta „Helenam“ carmen choricum fuisse opinatus est — sicut alia eiusdem carmina festis diebus apud Graecos Siculosque cantabantur — in honorem pugnae Sagrensis Castorumque *στυχίων* iussu Locrensi a Stesichoro (cui artissima semper cum Locrensibus ratio intercedebat ipsi fere Locrensi) iam grandaevo compositum. Quocum optime convenirent et temporis ratio et laudes Castorum (cf. Horat. epod. XVII 42 sqq.) et sororis. nam etiamsi ab Aiace Oilei Pausanias et Conon Leonimum vel Autoleontem narrant volneratum, tamen non defuerunt, qui Castores ipsos — quos non minore quam Aiace apud Locrenses honore valuisse nummi docent — Locrensibus adfuisse et hosti volnus intulisse traderent: cf. schol. Plat. Phaedr. 243 A cum fabulis de Phormione Crotoniata narratis, quas collegit Meineke FCG II. 1227 sqq.

Sed tamen licet adsit verisimilitas, vereor ne parum recte haec disputata sint. Essent vera, si constaret Stesichorum in Helena sua cecinisse, a Leonymo vel quovis alio Helenam se audivisse in Leuce insula cum Achille Aiace aliis coniunctam vitam beatam degere: falsum igitur se fuisse cum Troiam cecinerit Helenam esse profectam: immo cum subito evanisset, in Leucen insulam eam abreptam nec revertisse unquam. At Platonis tempore nondum omnibus nota erat quam Pausanias tradit fabula Crotoniatarum et Himerensium, Stesichorum ab alio quodam de Helena in Leuce insula adhuc viva certiore factum esse; haec enim Plato (Phaedr. 243

A): *ἄτε μουσικὸς ὢν ἔγνων τὴν αἰτίαν*: igitur Stesichorus Helena sua istam Pausaniae fabulam non narraverat; narravisset, Plato, qui Stesichori carmen ipsum expressit, i verba sic non scripsisset, neque talem in modum fluctuassent Crotoniata illo Locrensive a deo aliquo volnerato, in Leu insulam delato, inde reduce variae variorum narrationes. Pr terea Holmii de palinodia quasi unius carminis triumph pars fuerit sententia nescio an inde infringatur, quod plu bus libris Helenam fuisse compositam Buechelerus (in ann philol. LXXXI (1860) p. 368) et Bergkiius PLG³ p. 983 fr. effecerunt ex argumento Theocr. XVIII; accedunt verba cantata Isocratis Hel. 64: *ἐνεδείξατο δὲ καὶ Στησιχόρῳ τῶ π ηρῆ τὴν ἑαυτῆς δύναμιν. ὅτε μὲν γὰρ ἀρχόμενος τῆς ᾠδῆς ἐβ σρήμησέ τι περὶ αὐτῆς, ἀνέστη τῶν ὀφθαλμῶν ἐστρεφόμενος· ἐπε δὲ γνοὺς τὴν αἰτίαν τῆς συμφορᾶς τὴν καλουμένην παλινωδ ἔποίησε, πάλιν αὐτὸν εἰς τὴν αὐτὴν φῆσιν κατέστησε.* miram s huic loco intercedere similitudinem cum Platónico Phae 243A Geel in mus. rh. vet. VI. p. 9 recte vidit, magna tan idem iniuria vel de Platone Isocratis irrisore vel de Isocratis l radicitus evellendo cogitavit: iure suo Geelio adversatus est B huizen van den Brink in Symbol. litt. Batav. V. p. 130 sqq; ne quisquam hodie dubitabit quin multis annis post Plato Phaedrum Helena Isocratis scripta sit; quocirca de Isocr potius Platonis imitatore aliquis posset cogitare, nisi vetar verba *ἀρχόμενος τῆς ᾠδῆς*. Quorum duas quas proposuer explicationes Welckerus, qui initium Stesichori studior poeticorum verbis illis spectari olim putabat, et Bergkiius, in Orestiae exordio in Helenam convicia poetam contul coniciebat, nolo refellere, postquam unice probabilem dud invenit Lehrs (eandem indicavit van den Brink l. c. p. 1 in „Popul. Aufs.“ p. 28, 29, qui de ipsius carminis ini cuius summa in palinodia versaretur, dicta esse verba Isocratis contendebat: id quod comprobatur exordio vato *οὐκ ἔστ' ἔννομος λόγος οὕτως*, ubi nego vocem o melius ad sequentem narrationem quam ad statim praedentem referri, aptissime autem Lehrs Pindari exemplum co paravit, qui quae volgo ferebantur fabulas, si minus dig erant, reiciebat, aliasque aliunde protractas substituit (

explicatione Holmii de carmine triumphali sententiae album calculum non adiectum esse ipse videbis, comprobatum vero eiusdem de caecitate iudicium rectissimum). Erat igitur palinodia pars Helenae carminis, pluribus libris confecti, quod utrum eodem totum tempore Stesichorus composuerit, an recantatione postea auxerit, in dubio relinquendum est. Stesichorum autem qui Helenae illas cecinit cum Menelao nuptias (v. s. p. 27), num veri simile est, eundem fecisse Menelaum cum simulacro verae uxoris e Troia non dico solum recuperato, sed secum domum abducto vitam degisse ad mortem usque et sepulcrum sacrationemque communem, veram autem uxorem nulla ipsius culpa ei ademptam esse iunctamque Achilli in Leuce insula, unde non erat ad Menelaum Spartamque reditus? Alius credat: mihi non probabis. narraverat autem Stesichorus compluribus libris de Helena cum Menelao iuncta, cum Paride sua sponte Troiam profecta, quam inde receptam et a Menelao frustra gladio petitam esse (tab. Iliac. Capitol. apud O. Jahn, Griechische Bilderchroniken tab. I. coll. ibid. p. 33 sq.), eandemque iudicio damnatam pulcritudine sua impetum eorum qui occidere eam vellent fregisse (frg. 25); tum vero Pindarico more versu *οὐκ ἔστ' ἔτιμος λόγος οὐτός* novam quae ei innotuit de Helena — a Mercurio puto — in Aegyptum ablata, a Menelao coniuge redempta fabulam Spartanam referre coepit.

Stesichorus igitur Herodotusque et Euripides ¹⁾ in eo conveniunt quod narrant, Helenam in Aegyptum abditam esse, a Menelao frustra alibi quaesitam, tandem inventam esse Spartamque reductam.

---

1) Qui soli nobis adeundi sunt fontes, cum quae alia de Helena Aegyptia testimonia leguntur omnia inde derivata et consuta sint, sicut e. c. Anticlidis illa Troianae cum Aegyptia Helena coniungendae ratio ap. schol. δ 355 = frg. 12 in Ser. r. Al. M. post Arr. Duebneri p. 149), aut certe recentissimam aetatem fabularum discrepantias tollendi cupidam aperte produnt, velut ea quae Servius ad Aen. XI, 262 de Helena a Theseo in Aegyptum delata tradit.

VII.

Solus noster poeta Homericus contra facere videtur: enim non tam Helenae recuperandae causa Menelaum narrant in Aegyptum venisse, quam forte fortuna sive ad insulam quandam remotam adpulisse, ubi a sene marino non nominatim Aegyptum petendi consilium accipit, sive ad ipsam Aegypti viciniam, ubi Idothea Proteusve ei aderant consiliorum auctores. Quid? num secum habet Helenam a Troianis recuperatam? dicit sane poeta, malacia Menelaum in insula illa minus domum rediret prohibitum esse: sed qui quaeso in Phocae odoresque marinos Helenae locus erat? Ne uno quidem verbo eam tangi, quae una cum Menelao sociisque viginti dies in insula parum amoena commorata sit, quae ista cum eo Aegyptum fluvium petierit, inde cum eo domum redierit, quis non miratur? Illud de Helena poetae silentium duco momenti esse gravissimi, unde, comparatis quae compositi Stesichori Herodoti Euripidis testimoniis, etiam nos carmini eandem fabulam olim subiectam fuisse conicias, securatam eam societate qua rebus Troicis hinc Menelai errorum iungebantur.

Cur autem noster poeta Menelao Aegyptum fluvium finxerit petendum esse, ipse narrat his verbis non obscuris

(475) οὐ γὰρ τοι πρὶν μοῖρα φίλονς τ' ἰδέειν καὶ ἰκέσθαι
οἶκον ἐνκείμενον καὶ σὴν ἐς πατρίδα γαῖαν,
πρὶν γ' ὅτ' ἂν Αἰγύπτῳ διηπετέος ποταμοῖο
αὐτὰς ὕδωρ ἔλθῃς ἔξῃς θ' ἱερὰς ἑκατόμβας
ἀθανάτοισι θεοῖσι τοὶ οὐρανὸν εὐρὴν ἔχουσι.

Num Graeci heroes suos, quos ipsorum generis auctores ducebant, alio *δολιγὴν ὁδὸν ἀργαλέην τε* ad fines usque terrarum migravisse crediderint, ut diis sacrificia offerrent quibus aerumnis suis liberarentur, an eo ubi ipsos deos putabant habitare? Oceanum versus Ulixes, ad Aegyptum Menelaus proficiscitur, ille ad Herculis, hic ad Protei columnas (Verg. Aen. XI 262), illi cum inferis ¹⁾, huic cum superis res

1) In ea scilicet quam nunc legimus Odyssea: olim enim Menelaum quam nescio an ipse Ulixes tum iam petierit, in insula habitantem

uterque eo se confert, ubi terram caelum contingit, unde sol cottidie prodit, ubi cottidie cadit, unde ea regio proxume abest, in qua deorum sive superiorum sive inferiorum origines arcesve sunt. Atque longe prius quam de Aegypto terra Africae certam aliquam Graeci notitiam habuerunt, Aegyptus eis fluvius caelestis erat, quo deorum sedes beatæ muniuntur. Sublestæ quidem fidei sunt quæ Hesychius s. v. ἡλύσιον (— καὶ οἱ μὲν φασὶ περὶ Αἴγυπτον εἶναι) et Etymologus M. tradunt: nam Apioni cum eis rem fuisse scholia HQ ad δ 563 docent et Eustathius p. 1509 25 sqq. ¹⁾; sed Tritonis nomen quod Aegypto fluvio Graeci olim indiderunt ²⁾, Nilo non indissent, neque Aegyptiadis illis quorum capita Danaides prae-
cidunt, cum Aegypto terra aut Nilo fluvio res est ³⁾: αἰγυπέ-
τους esse Usener me docuit, nec latebit cur διπειεῖς Aegyptum
fluvium et Sperchium Homerus appellaverit. omnino autem
tota de Aegypti filiis et Danaidis narratio, et ipsa quæ ve-
teres eorum nobis prodiderunt nomina excepto uno Busiride
mirum quantum abhorrent ab omni cum Aegypto terra
Nilove fluvio societate: nec putabis casu factum esse, ut
inter Aegypti filios Apollodorus Istrum enumeraret (v. s.
p. 16, 2), si consideraveris, quæ de antiquo Nili nomine Oceano
veteres fabulatos esse Tzetzes narrat ad Lycophr. 119. 576
coll. Diodoro I, 12 οἱ γὰρ Αἰγύπτιοι νομίζουσιν Ὠκεανὸν εἶναι
τὸν παρ' αὐτοῖς ποταμὸν Νεῖλον, πρὸς ᾧ καὶ τὰς τῶν θεῶν γενέ-

quæ sub oriente sole sita erat Argonautarum Aæti vicina, versibus
usus μ 3—4:

νησὸν τ' Αἰατὴν, ὅθι τ' Ἡοῦς ἠριγενείης
οἰκία καὶ χοροὶ εἰσι καὶ ἀντολαὶ Ἥελίοιο

docuit Heimreich l. c. p. 20. cf. Gladstone in 'the contemporary
review. 1874 July' p. 183.

1) cf. Lehrs quaestt. ep. 25. 26. ioci causa accedat Dio Chry-
sostomus I. p. 207, 18 sqq. Dind.

2) Lycophr. 119. 576. Plin. V, 54. cf. Bergk in annal. philol.
LXXXI (1860) p. 315. cf. p. 305 sqq.

3) De quibus cf. quæ bene exposuit Preller myth. Gr. II ²
p. 47; add. Callim. h. in Dian. 171 ἐγγόθι πηγῶν Αἰγυπτίου Ἰνω-
ποῖο (cf. h. in Del. 206 sq. 256 ex vetusto nomine fluvii Deliaci fa-
bula efficta est non dissimilis eius quam de Alpheo et Arethusa nar-
rabant)• Usener.

σεις ἐπάροξαι. atque ridiculus sane esset, qui Aegyptii Italicis nomen ¹⁾ ab Aegypto quam postea Graeci vocabant terra tunc temporis vix eis nota petatum esse sibi persuaderet.

Haec sufficiant, quibus Aegyptus fluvius comprobatur olim Graecis fuisse longe alius atque is quem Nilum vocabant: qui altius descenderit Iusque errores et ea quae Aegypto terra et Nilo etiam posteri fabulosa narrabant, fabulasque quas apud Aethiopoulos gestas putabant, vel Andromedae liberationem (cf. Hdt. II, 15 init.) vel Memnonis personam perpenderit, pluribus confirmari videbit id quod etiam sola de Helena in Aegyptum translata narratione omnino ducitur, antiquo tempore Aegyptum quoque sicut Oceanum et Acheloum Xanthumque divinum Graecis fluvium fuisse obscurata hinc demum haec memoria est, postquam Aegypti terram exploratam habuerunt eodem nomine ab ipsis Graecis similive ab incolis appellatam.

Aegyptia autem Helena a Troiana nullo modo differt, quamquam quae de ea nobis traduntur narrationes mutatae atque obscuratae sunt, id quod maiore Troicae fabulae credulitate factum esse quis videbit.

Sin autem inter se comparaveris quae noster de Proteo Homericus poeta, quae Stesichorus Herodotus Euripides tradunt, eadem opera facile et quae antiquissima fabula connebantur, dignosces, et ea secernes, quae addiderunt qui e rebus Troicis et fabula qualis apud epicis poetas Ioniis circumferebatur nostram coniungere studebant. Evadit etiam fabulae forma multo magis primitiva et simplex, quam est quam epici poetae canebant augebant mutabant: quae de Ilium ²⁾ Paris, eam ad Aegyptum fluvium Mercurius detulit, quam e Troia incendio combusta olim Achilles (quam nunc longius est demonstrare), eam ab Aegypto ξανδρος Menelaus reduxit. invita abducitur, ideoque omni culpa valet quae in Protei regia adservatur. Menelaus Helenam raptam

1) β 15 sq. τοῖσι δ' ἔπειθ' ἦρος Αἰγύπτιος ἦρχ' ἀγορεύειν,
ὅς δ' ἠ γῆραι κρυφὸς ἔην καὶ μυσία ἦδ' ἤ.

2) De Ilio conferas quae effecit O. Meyer quaest. Hom. p. 25, de Pergamo lucis arce, quae Usener docuit Mus. rh. XXIII 345—357, quibus addas Lycophronis v. 805.

recuperare studet, solus ille neque ullo iam ¹⁾ amico in operis societatem accepto, qualem ipse postea Agamemnonem, Iolaum Hercules, Orestes Pyladem, Peleus Chironem, Patroclum Achilles, Ulixes Diomedem, Theseus Pirithoum habent. Longis autem erroribus peractis et multas aerumnas perpressus ad insulam pervenit, ubi senex quidam marinus (atque in alia fortasse fabula Idothea) *δολιχὴν ὁδὸν ἀργαλέην τε* ei eundum esse ad Aegyptum fluvium lucisque sedes — fortasse postquam superatus a Menelao et placatus erat — praedicat, ubi a diis recuperet quam perdidit; ille quidem dicit sacrificiis et precibus Menelao agendum esse ut votorum compos fiat: istorum votorum summam Helenam esse quam amiserit recuperandam nunc puto esse perspectum. Tum Menelao Helenae custos superandus est, qui (δ 417):

*πάντα δὲ γιγνώμενος πειθήσεται, ὅσσι' ἐπὶ γαῖαν
ἐρπετὰ γίγνονται καὶ ὕδωρ καὶ θεοπιδαῖς πῦρ.*

(v. s. p. 36.)

Tandem Menelaus redimit quam quaesivit, immortalem mortalis, atque cum ea in beata illa regione diis vicina demoratur (cf. δ 125 sqq. 227 sqq.), unus ille mortalium qui tanto honore dignus habetur: *οὐνεκ' ἔχεις Ἑλένην καὶ σφιν γαμβρὸς Διὸς ἔσοι.* septem ille annos a patria abest, octavo redux fit (δ 82 coll. γ 303 sqq.): etiam Iambulus apud beatae insulae incolas idem tempus demoratus esse fertur, cf. Diod. II, 60: *ἐπιτὰ δ' ἔτη μείναντας παρ' αὐτοῖς τοὺς περὶ τὸν Ἰαμβούλον ἐκβληθῆναι ἄκοντας ὡς κακούργους, καὶ ποιηροῖς ἐθιμοῖς συντετραμμένους. πάλιν οὖν τὸ πλοιάριον κατασκευάσαντας συναναγκασθῆναι τὸν χωρισμὸν ποιήσασθαι:* compares Herodotum II, 119: *τυχὼν μέντοι τοῦτων ἐγένετο Μενέλειος ἀνὴρ ἄδικος ἐς Αἰγυπτίους: ἀποπλώειν γὰρ ὠρημένον αὐτὸν ἴσχον ἄπλοια· ἐπειδὴ δὲ τοῦτο ἐπὶ πολλὸν τοιοῦτο ἦν, ἐπιτεχνᾶται προῆγμα οὐχ ὅσιον· λαβὼν γὰρ δύο παῖδια ἀνδρῶν ἐπιχωρίων ἐντομῶσφαι ἐποίησε· μετὰ δὲ ὡς ἐπάσιτος ἐγένετο τοῦτο ἐργασμένος, μισηθεὶς τε καὶ διωκόμενος ὄχρετο φεύγων τῆσι νηροῖ ἐπὶ Λιβύης,* cf. Gerland l. d. p. 9. 28 et tot omnium nostrarum gentium narrationes de eadem re easdem omnes.

1) cf. Gerland l. c. p. 30. 31.

SCRIPTOR DE VITA SVA.

Natus sum Fridericus Carolus de Duhn Lubecae a h. s. LI die XVII mensis Aprilis patre Carolo Alexandro dice matre Anna e gente Bremanorum Heinecciana. Dis- plina usus sum gymnasii Catharinaei, ubi in perpetuum sibi devinxerunt Augustus Baumeister, quem principem diorum meorum auctorem praedico, et Adolfus Holm, doctrinae amabile pondus candidae amicitiae iunxit. Ine anno h. s. LXX almam hanc studiorum nostrorum se- Rhenanam petii, cuius per quattuor annos civis fui. Cuerunt me I. Bernays, Buecheler, Delius, C. Dilthey, G. meister, Hiller, C. Iusti, R. Kekulé, Langen, Reusch, Scha- I. Schmidt, Springer, de Sybel, Usener. Intercessit au- Bonnensi disciplinae Romana: autumnno enim superiore contigit, ut Usenero Italici itineris socius essem; itaque iam anno 1872 per aliquot menses Neapolin Siciliam Ro- peragraveram, novos septem menses Romae Florentiae Nea- nunc degi, Henzenique et Helbigi praeceptis fructus sum, beneficio viri egregii sibi maxime devinctum me tenent. minarii philologici Bonnensis ut per ter sex menses sodalis es- ordinarius benigne concesserunt Buecheler, Heimsoeth, Use- seminarii autem archaeologici per quattuor annos participem admisit Renardus Kekulé indefessus studiorum meorum fa- praeterea permiserunt ut exercitationibus quas moderaba- interessem Bernays Aristoteleis, Buecheler epigraphicis philologicisque, Hiller philologicis quinquiens, Vasarianis Kekulé epigraphicis. Omnium horum virorum memoriam semper gratoque animo colam, spero autem fore ut i- disciplinae qua Buecheler, Kekulé, Usener me duce- numquam me immemorem futurum esse viris optimis ser- sit persuasum.

SENTENTIAE CONTROVERSAE.

I. Homeri versus λ 440—445 non ab eodem a quo qui antecedunt et secuntur versus poeta profecti sunt.

II. Amorgini poetae nomen Hesychi Milesii auctorem biographum qui viros literatos *κατὰ στοιχείον* enumeravit Simonidem (cf. Bergk PLG p. 734 sq.) scripsisse, eum utrumque Simmiam, dein Simonidem Ceium excepisse, Suidae codex Vossianus testatur.

III. Quam e codice Laur. 56, 1 in Hermae vol. III. p. 276 R. Schoell edidit orationum Demosthenicarum tabula composita est ad fidem libri cuiusdam antiquioris, qui orationes eodem quo cod. Σ ordine plano eo rebusque aptissimo dispositas habebat et codicis Σ frater vel adeo pater fuit.

IV. Unum illud, unde cod. Σ fluxit et huius indicis liber, corpus erat e tribus archetypi voluminibus ita compositum, ut scriptor tertiam partem alteri praeponeret.

V. Priore illius libri archetypi parte viginti orationes continebantur, altera viginti tres ($\iota\zeta$ — $\lambda\theta$), tertia viginti tres (α — $\iota\varsigma$ et postea additae μ — $\mu\epsilon$ quibus olim subiuncta erat quae agmen claudit oratio XVII). Itaque conficitur orationum numerus 66, cui si addideris epistulam Philippi (12) et quattuor orationes deperditas (Schaefer de Demosthene III, 2 p. 315) numerum habebis *οά*, quem tradiderunt indicis vetusti auctores (Herm. II, p. 444), unde demptis prooemiis et epistulis quinque orationes restant sexaginta quinque, Pseudo-Plutarchi Photique numerus vulgaris.

VI. Falsissimum de Rhodiis oratoribus iudicium Blasius tulit, cum eos ab Asiano dicendi genere non ita differre statueret. neglexit enim Ciceronis Quintilianique testimonia, et Dionysiana de Hyperide a Rhodiis resuscitato perversa interpretatione temptavit.

VII. Dracontii carmina II, VIII, X ad exempla farularum quas pantomimi agebant composita esse conicias.

VIII. Mastanesosus (Cic. in Vatin. V, 12) eius Numidiae partis, quae Ampsagae et Nasavath fluminibus interiturus est, a Cn. Pompeio Hiempsalis II ditioni subiectae regestipendiarius erat.

IX. P. Vatinius legatum Hispaniensem C. Caesare exeunte anno 691 sive ineunte 692 in Numidiam missus erat, ut Hiempsalis officio, quo inde ab Hierdae s. Hierbae (patris?) morte tenebatur, Mastanesosus absolveretur.

X. Mastanesosi filius et heres Masinissa (App. b. c. IV, 54. L. Mueller, numism. de l'anc. Afrique III, p. 48) natus erat, Arabionis pater, idem ille atque Masintha (Gesens. num. ling. Phoen. p. 200. 410), quem C. Caesar praetor (cf. I. Buhrii hist. Rom. II² p. 173. Herm. I, p. 48 sqq.) eo anno 692 contra Iubam Hiempsalis filium totius Numidiam avidum acriter defendit (Suet. Caes. 71) et secum in Hispaniam anno 693 abduxit.

XI. Qui Nisseni de sacris veterum aedibus condendae rationes eis adhibuerit, quae de Parthenone bis condito eque situ Periclis tempore septemtrionem versus immutatae Aemilius Burnouf nuper invenit, ex rationibus sacris Delphiniurum diei sexti Munychionis, quo Salamina nunc Delum proficiscebatur Theseumque credebant Cretam petiisse Parthenonis utriusque axem videbit pendere.

XII. Simili iniuria qua olim Philostrati, nunc Dionysii Chrysostomi verbis viri docti abutuntur explicaturi, quae monumentis singularia occurrunt literis parum firmata.

XIII. Falsa interpretatione vasculi pictura nunc Peripoliti 1929 a viris doctis temptata est.

XIV. Vasorum pictores antiqui (ante Ol. 90—95) loquaces aberant, ut poetarum epicorum melicorumve verba imago usquam exprimerent.

